

COMMISSIE VAN DE EUROPESE GEMEENSCHAPPEN

Brussel, 31.3.2003
COM(2003) 5 definitief/2

Corrigendum

Annule et remplace le COM(2003) 5 final.

Concerne les 11 versions linguistiques.

MEDEDELING VAN DE COMMISSIE

**Kiezen voor groei:
Kennis, innovatie en banen in een hechte samenleving**

Verslag voor de voorjaarsbijeenkomst van de Europese Raad van 21 maart 2003 over de strategie van Lissabon inzake economische, sociale en ecologische vernieuwing

{SEC (2003) 25}

SAMENVATTING

De strategie van Lissabon blijft de juiste benadering

In maart 2000 lanceerde de Europese Raad van Lissabon de strategie van de Unie voor economische, sociale en ecologische vernieuwing voor de volgende tien jaar. Vandaag zijn de omstandigheden radicaal verschillend. De politieke onzekerheid en de aanhoudende recessie van de afgelopen achttien maanden hebben het vertrouwen van bedrijven en consumenten een deuk gegeven. De kwetsbaarheid van onze economie voor externe invloeden is een argument te meer om het veranderingsproces te versnellen.

De strategie van Lissabon zal de Unie sterker maken en kan haar gezag als wereldleider doen toenemen. Ook voor een uitgebreide Unie blijft ze richtinggevend. De toegevoegde waarde ervan schuilt in een brede, gecoördineerde benadering waarvan de verschillende geledingen elkaar versterken. De prestaties van de Unie in het verleden - tien jaar interne markt, vijf jaar Europese Werkgelegenheidsstrategie en één jaar euro - bewijzen dat zij in staat is om ambitieuze hervormingen door te voeren. Op vele gebieden hebben zij reeds geleid tot groei en nieuwe banen in flexibele, sterke en open markten, maar de druk moet worden gehandhaafd om verdere structurele hervormingen door te voeren.

Zit de Unie nog altijd op schema?

Voor een geslaagde hervorming tegen het einde van het decennium, moet de Unie haar groeipotentieel verbeteren. Daartoe zijn maatregelen nodig die de werkgelegenheid verhogen en de productiviteit verbeteren. Op bijna alle gebieden van de strategie van Lissabon zijn weliswaar vorderingen gemaakt, maar meestal te traag en onvoldoende gecoördineerd, zodat zij niet het resultaat hebben opgeleverd dat de staats- en regeringsleiders drie jaar geleden hebben afgesproken.

- **Werkgelegenheid.** Ondanks de toenemende werkloosheid als gevolg van de recessie, zijn er sterke aanwijzingen dat de hervormingen van de afgelopen vijf jaar aanzienlijke structurele veranderingen hebben opgeleverd in vele, maar niet alle, Europese arbeidsmarkten. Sinds 1996 zijn er meer dan 12 miljoen nieuwe banen bijgekomen, met nog steeds een toename van 500.000 banen in 2002. Desondanks zijn de resultaten zeer uiteenlopend en zijn de hervormingen niet in alle lidstaten even grondig doorgevoerd.

Zonder bijkomende inspanningen (vooral van de lidstaten die nog onvoldoende hebben bijgedragen tot de toename van de werkgelegenheid), ziet het er dan ook naar uit dat de Unie haar tussentijds streefcijfer inzake werkgelegenheid (67 % van de bevolking in de werkende leeftijd) voor 2005 niet zal halen. En ze is nog ver verwijderd van haar doelstellingen om tegen het einde van het decennium minstens 50 % van de oudere werknemers aan het werk te houden en de gemiddelde werkelijke uitredingsleeftijd van de beroepsbevolking met vijf jaar op te trekken - twee essentiële factoren om tegen 2010 volledige werkgelegenheid te bereiken. Gezien het huidige economisch klimaat is de voorrang die wordt verleend aan de versterking van activeringsmaatregelen (waarop reeds werd gewezen in het voorjaarsverslag van vorig jaar) nog steeds geldig.

Met betrekking tot de vorderingen in de richting van de doelstelling om de beroepsbevolking te voorzien van de vereiste vaardigheden voor een

kenniseconomie, en niet alleen het aantal, maar ook de kwaliteit van de banen te verbeteren, is het beeld even gemengd. Beide zijn nochtans belangrijke factoren voor een hogere productiviteit.

- **Hervorming van de product-, diensten- en kapitaalmarkten.** Grote delen van de interne markt hebben het de afgelopen tien jaar goed gedaan. Maar in andere hebben de voordelen van de interne markt minder effect gehad. Daarom is de strategie van Lissabon gericht op domeinen zoals de dienstensector, overheidsopdrachten, energie, financiële diensten, de modernisering van de concurrentieregels, en een aantal belastingaspecten. Het afgelopen jaar werd echter overeenstemming bereikt over omvangrijke hervormingen op veel van die gebieden.

In tegenstelling tot de Europese Raad van Barcelona van vorig jaar is het grootste risico thans niet het gebrek aan beslissingen op Europees niveau, maar het gevaar dat de lidstaten er niet in slagen om de afgesproken regels en nieuwe beleidsmaatregelen werkelijk uit te voeren en toe te passen. Dit betekent dat de Unie op een aantal belangrijke gebieden het volledige potentieel van de interne markt nog tot zijn recht moet laten komen. Iedere lidstaat moet meer inspanning leveren om ervoor te zorgen dat de afgesproken maatregelen correct en tijdig worden uitgevoerd.

- **Kennis, innovatie en een dynamisch bedrijfsleven.** Zij vormen de sleutel tot de schepping van nieuwe groeikansen, de bevordering van de concurrentie en het vinden van nieuwe, meer doeltreffende manieren om gemeenschappelijke problemen zoals ziekten of klimaatsveranderingen aan te pakken. Vele kennisindustrieën in de Unie zijn zwaar getroffen door de huidige klimaat, en het bedrijfsleven en de industrie in hun geheel worden nog gehinderd door een ingewikkelde en onvolledige regelgeving. De bedrijven investeren onvoldoende in kennis en innovatie. Het voorstel voor een Gemeenschapsoctrooi - een bewijs van het belang dat de Unie hecht aan innovatie - is nog steeds geblokkeerd.

Ondanks de huidige druk op de begrotingen van de lidstaten zouden zij de voorwaarden moeten scheppen voor meer openbare en privé-investeringen in onderwijs, onderzoek en de kenniseconomie, want die zijn essentieel voor de groei op middellange termijn. Er moeten dan ook fiscale stimulansen en een aangepaste regelgeving komen, naast een concurrentieklimaat, zodat ook de privé-sector in die prioriteiten investeert.

Bruggen slaan tussen kennis en de markt en het juiste kader voor innovatie creëren, is de nieuwe uitdaging inzake concurrentievermogen. Zowel de huidige als de toekomstige lidstaten hebben de jongste jaren een grotere inspanning geleverd, en initiatieven zoals eEurope en het Europees handvest voor kleine ondernemingen helpen daarbij. Maar eens te meer is een beter gecoördineerde en consistente benadering noodzakelijk als de Europese bedrijven de nieuwe kansen willen benutten om de strategie van Lissabon volledig te ondersteunen, banen te scheppen en de groei te stimuleren.

- **Sociale cohesie.** Door een gebrek aan actuele gegevens kan nog geen nauwkeurig beeld worden gevormd van de vorderingen in de aanpak van armoede en sociale uitsluiting. Enerzijds draagt de verbetering van de werkgelegenheid, met name de vermindering van de langdurige werkloosheid en van het aantal werkloze gezinnen, duidelijk bij tot een grotere sociale cohesie. Maar anderzijds werd er weinig vooruitgang geboekt in de vermindering van het aantal vroegtijdige schoolverlaters

of van de ongelijkheid tussen mannen en vrouwen. In de meeste lidstaten is een hervorming en modernisering van de socialebeschermingsstelsels aan de gang. Die stelsels staan nog steeds centraal in de versterking van de cohesie in de hele Unie. Verdere hervormingen zijn noodzakelijke om de toekomst van de sociale bescherming veilig stellen. Het is echter bijzonder zorgwekkend dat de lidstaten nog onvoldoende inspanningen hebben geleverd om hun socialebeschermingsstelsels op lange termijn betaalbaar te houden en de kwaliteit ervan veilig te stellen, vooral omdat hun bevolking verder veroudert. Op korte termijn zullen de verschillen in prestaties en cohesie over de hele Unie door de uitbreiding wellicht nog toenemen.

- **Het milieuaspect van duurzame ontwikkeling** - De sterkere economische groei en de verdere opening van de markten zullen op lange termijn niet houdbaar zijn als ze niet gepaard gaan met maatregelen om de druk op het leefmilieu te verminderen en de natuurlijke hulpbronnen in stand te houden. Door de mens veroorzaakte en natuurrampen - zoals de recente ramp met de "Prestige" - tonen aan dat er opnieuw aandacht moet worden besteed aan de uitvoering van de agenda van de Unie voor duurzame ontwikkeling.

Er zijn verdere inspanningen noodzakelijk om de communautair milieuwetgeving uit te voeren en aan te vullen met economische instrumenten. Maatregelen voor een verdere vermindering van de uitstoot van broeikasgassen en een verbeterde luchtkwaliteit moeten bij voorrang worden behandeld en de lidstaten moeten zorgen dat zij op schema blijven om de afspraken van Kyoto na te komen. Prijsmechanismen en belastingstelsels moeten de ruimere kosten van de economische activiteit voor de maatschappij beter verrekenen. Dit bevordert de duurzaamheid op lange termijn en de invoering van schone technologieën, wat zowel voor de economie als voor de maatschappij potentiële voordelen oplevert. Dit zal mede het concurrentievermogen stimuleren en er toe bijdragen dat de internationaal afgesproken doelstellingen worden gehaald.

- **Het engagement van de EU voor een duurzame ontwikkeling op wereldschaal.** De Unie heeft een leidersrol op zich genomen in de bevordering van duurzame ontwikkeling op wereldschaal en was de jongste jaren de drijvende kracht achter de opstelling van een internationale agenda. Op mondiaal niveau werden in 2002 belangrijke beslissingen genomen met de start van de ontwikkelingsagenda van Doha, de conferentie van Monterrey over ontwikkelingshulp en de wereldtop over duurzame ontwikkeling in Johannesburg in augustus. Maar de beslissingen moeten nu worden geconcretiseerd.

Aangezien de strategie een periode van tien jaar bestrijkt, is er tijd nodig om het in Lissabon afgesproken beleid te ontwikkelen, goed te keuren en in de steigers te zetten, maar er wordt op vele belangrijke gebieden in de lidstaten weinig voortgang of haast gemaakt. De ontwikkelingen sinds de jongste voorjaarsstop van de Europese Raad, rekening houdend met de economische vertraging, wijzen dan ook uit dat de doelstellingen van de strategie van Lissabon weliswaar duidelijk binnen bereik blijven, maar dat nog niet vaststaat dat ze zullen worden gehaald. De economische en politieke omstandigheden hebben de zaken aanzienlijk bemoeilijkt. De volgende twaalf maanden zullen van cruciaal belang zijn. Op Europees niveau rest de periode voor de volgende verkiezingen voor het Europees Parlement om het volledige pakket hervormingen door te voeren dat de Europese Raad heeft voorgesteld. Op nationaal niveau moeten de volgende twaalf maanden worden gebruikt om het tempo van de veranderingen op de drijven.

De uitbreiding en de strategie van Lissabon.

Ook de uitbreiding vormt een argument om de hervormingen versneld door te voeren. De nieuwe lidstaten zijn steeds beter bekend met de logica en de werkmethode van Lissabon. Op grond daarvan nemen de nieuwe lidstaten thans vele beleidsmaatregelen en zij moeten verder en sneller in het proces worden betrokken.

De uitbreiding vergt echter geen complete herziening van de strategie van Lissabon of een afzwakking van haar belangrijkste doelstellingen. Die doelstellingen zijn er voor de hele Unie en niet voor individuele landen. Zij blijven gelden voor een Unie met 25 of meer lidstaten.

Dit betekent echter wel dat de huidige lidstaten bijkomende inspanningen moeten leveren om de Unie op schema te houden. Maar dergelijke inspanningen zijn mogelijk. Zoals blijkt in dit verslag, zetten de best presterende lidstaten vaak de toon voor de rest van de wereld op bijna alle gebieden van de strategie van Lissabon. De in de strategie van Lissabon voorgeschreven open coördinatiemethode heeft structurele en sectorale indicatoren opgeleverd die een waardevol instrument vormen om van elkaar te leren en gemeenschappelijke oplossingen uit te wisselen voor gemeenschappelijke problemen. Met het oog op de toetreding zou dit instrument op een aantal belangrijke gebieden verder moeten worden ontwikkeld.

In het vooruitzicht van de uitbreiding moeten de huidige en toekomstige lidstaten thans kiezen voor groei, maar op een manier die de toekomstige groei en nieuwe en betere banen koppelt aan een geleidelijke verbetering van de cohesie en de zorg voor ons leefmilieu.

Kiezen voor groei - de voorjaarsbijeenkomst van de Europese Raad van maart 2003

De Europese Raad moet fungeren als spilpunt in de vorming van het economisch, sociaal en milieubeleid. Tijdens zijn voorjaarsbijeenkomst mag hij zich niet laten leiden door de druk van de omstandigheden en de uitdagingen op korte termijn, maar moet hij zich concentreren op maatregelen die onze vooruitzichten op middellange termijn kunnen verbeteren en ervoor zorgen dat de beslissingen stroken met de doelstellingen op lange termijn. Hij moet, in samenwerking met het Europees Parlement, de richting en het tempo van de toekomstige werkzaamheden aangeven.

Daartoe worden van de lidstaten en de EU-instellingen twee dingen verwacht: **de voorwaarden scheppen voor meer investeringen in kennis en innovatie**, en tegelijk **de reeds afgesproken hervormingen uitvoeren en versnellen**.

De strategie van Lissabon moet verder de basis leggen voor nieuwe kansen voor toekomstige generaties.

Voortbouwend op het voorjaarsverslag, moet de Europese raad **zijn centrale rol versterken door ieder jaar de richting van het economisch, sociaal en milieubeleid van de Unie aan te geven**. In maart aanstaande krijgt hij een bijzondere gelegenheid om de prioriteiten vast te leggen in drie van de belangrijkste beleidsinstrumenten voor de uitvoering van de strategie van Lissabon, namelijk **de globale richtsnoeren voor het economisch beleid**, de herwerkte **richtsnoeren voor de werkgelegenheid** en de **strategie voor de interne markt**. Dit jaar worden zij alledrie bijgesteld voor een nieuwe termijn van drie jaar.

Daarbij moet de Europese Raad ervoor zorgen dat:

- (1) **kennis en innovatie gestimuleerd worden**. Dit houdt in dat het ondernemerschap wordt aangemoedigd en de kennisindustrie en de verspreiding van nieuwe ideeën,

technologieën en diensten worden gestimuleerd. Dit moet onderbouwd worden met effectieve en hogere investeringen in onderwijs, levenslang leren en onderzoek. Zowel openbare als private financiering op Europees en nationaal niveau moeten daarbij in aanmerking worden genomen.

- (2) **definitieve beslissingen worden genomen over de resterende Lissabon-hervormingen.** Dit betekent dat de afgesproken hervormingen van de product-, kapitaal- en arbeidsmarkten worden doorgevoerd en belangrijke milieumaatregelen worden genomen, en dat verder werk wordt gemaakt van de modernisering van de socialebeschermingsstelsels. Tijdens zijn voorjaarsbijeenkomst moet de Europese Raad de termijnen bepalen en de taken verdelen zodat alle maatregelen op EU-niveau vóór de verkiezingen voor het Europees Parlement in juni 2004 worden goedgekeurd, ook de maatregelen die de Commissie tegen juni van dit jaar nog moet indienen. Voor de goede afloop daarvan dienen niet alleen van de regeringen, maar een hele reeks belanghebbenden waaronder de sociale partners zich te engageren.
- (3) **de interactie tussen de strategie van Lissabon en het macro-economisch beleid wordt versterkt.** Dit betekent dat de coördinatie van het economisch beleid wordt verbeterd, overeenkomstig de recente voorstellen van de Commissie over begrotingscoördinatie. In de globale richtsnoeren voor het economisch beleid moet meer rekening wordt gehouden met de doelstellingen van Lissabon.

INHOUDSOPGAVE

Samenvatting.....	2
1. Inleiding	8
2. Vorderingen in de richting van de doelstellingen van Lissabon	9
2.1 Op werkgelegenheid beruste groei in de tweede helft van de jaren '90	11
2.2 Investerings stimuleren en de productiviteit verhogen	13
2.3 De sociale cohesie verbeteren	18
2.4 Duurzame ontwikkeling	19
3. De uitbreiding.....	24
4. Kiezen voor groei: prioriteiten voor de komende twaalf maanden.....	26
4.1 Lissabon blijft de juiste strategie.....	26
4.2 Bouwen aan economische, sociale en milieugovernance rond de voorjaarsbijeenkomst van de Europese Raad.....	29
4.3 Duurzame groei tot stand brengen en meer werkgelegenheid scheppen in een hechte samenleving.....	30
4.4 Lissabon inbedden in degelijk economisch beleid.....	37
4.5 Garanderen dat duurzaamheid ter dege aan bod komt.....	38
Bijlage: Samenvatting tabel structurele indicatoren.....	41

1. INLEIDING

De strategie van Lissabon is richtinggevend voor de economische, sociale en ecologische vernieuwing in de Europese Unie op middellange tot lange termijn. Ze omvat een omvangrijk, coherent pakket van elkaar versterkende maatregelen die een beter presterende Unie en een duurzame ontwikkeling moeten opleveren.

Deze maatregelen kunnen de voorwaarden scheppen voor een ononderbroken periode van sterke, niet-inflatoire groei. Ze kunnen het concurrentievermogen verbeteren en de bedrijven in staat stellen hun rol in het benutten van nieuwe kansen, de schepping van arbeidsplaatsen en welvaart ten volle te vervullen. Ze kunnen de sociale cohesie verbeteren en ervoor zorgen dat investeringen in het leefmilieu en duurzame groei elkaar versterken. Ze geven aan dat Europa kiest voor de kwaliteit van het leven.

De strategie heeft nu een beslissend moment in haar bestaan bereikt. Nu ze haar vierde jaar ingaat, voortbouwend op de beslissingen die in Kopenhagen werden genomen, staat de Unie voor een duidelijke keuze. Ze kan de huidige trage tred van hervormingen aanhouden, of tonen dat ze in staat is om nog voor de uitbreiding het tempo te versnellen.

Het is kiezen tussen een matige groei, aanhoudende werkloosheid, een beperkte sociale cohesie en een trage, labiele vooruitgang, of het potentieel van de Unie vergroten en dat de komende zeven jaar aanhouden, zodat de doelstellingen van Lissabon binnen bereik blijven. Een keuze tussen meelopen of het voortouw nemen.

De vroegere hervormingen in de tweede helft van de jaren negentig hebben reeds getoond wat mogelijk is: een bijkomende groei van een half percentpunt, 12 miljoen banen en een vermindering van de structurele werkloosheid met ongeveer 40%. Maar het verleden heeft ook geleerd dat de Unie, ondanks de vooruitgang, nog steeds te gemakkelijk uit koers wordt geslagen door de omstandigheden in de wereld en dat meer inspanningen nodig zijn om niet-duurzame tendensen om te buigen, de sociale cohesie te verbeteren en alle inwoners van de Unie te laten delen in de welvaart.

Dit voorjaarsverslag is vooral toegespitst op kennis en innovatie. Zij zijn bepalend voor de verdere verwezenlijking van de agenda in de komende twaalf maanden, maar tegelijk zijn op dit gebied nog heel wat beloften onvervuld gebleven. De afspraken van Lissabon werden op de voet gevolgd door de huidige recessie die de dotcom-zeepbel deed barsten en het vertrouwen op korte termijn in een kenniseconomie ten onrechte aantastte, met een afgeleid effect op sectoren zoals telecommunicatie.

In een uitgebreide Unie moet meer geïnvesteerd worden in kennis en moeten de voorwaarden worden geschapen waarin bedrijven innovatie kunnen omzetten in groei en werkgelegenheid. Als de Unie tegelijk de hervorming van de product-, diensten-, kapitaal- en arbeidsmarkten kan versnellen, zijn er goede vooruitzichten op middellange termijn voor de productiviteit en meer en betere banen. Door alle aspecten van de kennisketen te stimuleren, van basisonderwijs tot hoogtechnologisch onderzoek, van financiering tot knowhow in de bedrijven, kan de Unie de innovatie opdrijven. Ze kan de schepping van arbeidsplaatsen versnellen, de traditionele industrieën moderniseren en tegelijk de toekomstgerichte industrieën - van levenswetenschappen tot milieutechnologie - veilig stellen. Ze kan ideeën en technologie aanwenden op een manier die de cohesie versterkt, de druk op het leefmilieu verlicht en grotere kansen biedt voor een actieve deelname aan de samenleving.

In dit verslag en het begeleidende werkdocument wordt een stand van zaken opgemaakt voor alle onderdelen van de strategie van Lissabon. In hoofdstuk 2 wordt gekeken welke vordering is gemaakt in de richting van de doelstellingen van Lissabon. Er wordt ook rekening gehouden met de interne en externe aspecten van duurzame ontwikkeling in het verlengde van de wereldtop van Johannesburg. In hoofdstuk 3 wordt bekeken welke uitdagingen en kansen de strategie van Lissabon meebrengt voor de kandidaat-lidstaten. In hoofdstuk 4 wordt deze analyse samengevat en worden de prioriteiten en maatregelen bepaald die in het brede kader van de hervormingen van Lissabon nodig zijn om de toekomstige prestaties van de Unie zoveel mogelijk te verbeteren.

2. VORDERINGEN IN DE RICHTING VAN DE DOELSTELLINGEN VAN LISSABON

Het potentieel van de strategie van Lissabon schuilt in het feit dat de hervormingen die ze bevat omvangrijk en gecoördineerd zijn. Zowel de markthervormingen als de hervorming van het arbeidsmarktbeleid en de socialebeschermingsstelsels dragen bij tot de verbetering van de prestaties en de levenskwaliteit in de Unie. De Europese Raad heeft een ambitieus hervormingsprogramma opgesteld.

Kader 1 Resterende etappes op de weg naar economische, sociale en milieuhervormingen tegen 2010

2003	<ul style="list-style-type: none"> Nieuw kader voor communicatiediensten Regels voor BTW en elektronische handel Nieuw effectenbeoordelingssysteem voor EU-wetgeving Geïntegreerde markten voor risicokapitaal Opening van de markt van het goederenvervoer per spoor op transeuropese netwerken Herziening van de Europese Werkgelegenheidsstrategie Tussentijdse herziening van de sociale beleidsagenda en van de programmering van de structuurfondsen
2004	<ul style="list-style-type: none"> Europese vennootschap Nieuwe regels voor het raadplegen en informeren van het personeel Verdere opening van de distributie van gas- en elektriciteit aan bedrijven*; Eén Europees luchtruim Nieuwe regels voor overheidsopdrachten* Nieuwe regels voor geneesmiddelen
2005	<ul style="list-style-type: none"> Geïntegreerde financiële markten
2006	<ul style="list-style-type: none"> Volgende stap in de opening van de markt van de postdiensten
2007	<ul style="list-style-type: none"> Opening van de gas- en elektriciteitsmarkt voor gezinnen*

2008 Galileo satelietnavigatiesysteem operationeel

Opening van de markt voor het hele spoornet**

Hervormingsbeslissingen die nog in behandeling zijn: Gemeenschapsoctrooi, 2^e spoorwegpakket, pakket klimaatsveranderingen, herziening Trans-Europees Vervoersnet, uitzendkrachten, bijwerking van de regels voor de coördinatie van de sociale zekerheid, wederzijdse erkenning van diploma's, EU-regeling voor de belasting op spaartegoeden.

Hervormingen waarover de Commissie in 2003 voorstellen zal indienen: voorstellen over de prijsstelling van vervoersinfrastructuur, met inbegrip van een wijziging van het Eurovignet (*midden 2003*); geleidelijke invoering van de Europese ziekteverzekeringskaart (*februari 2003*); actieplan voor een verhoging van de investeringen in O&O in de lidstaten (*april 2003*); nieuw kader voor het beheer van chemische stoffen (*midden 2003*); ontwikkeling van Europese technologieplatformen (*eind 2003*); actieplan milieutechnologieën (*eind 2003*)

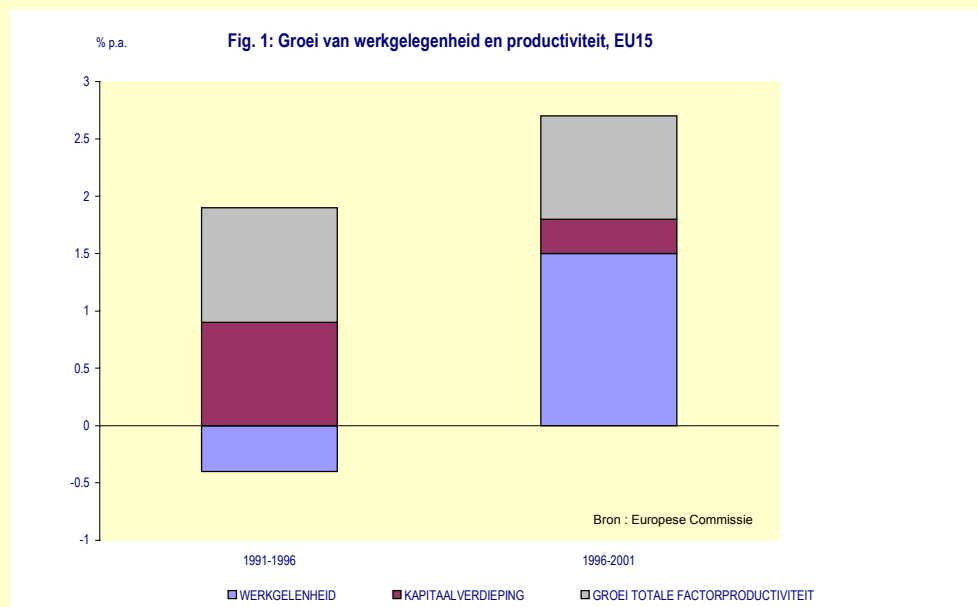
* Principieel akkoord in de Raad ** De huidige regels voorzien alleen in internationale diensten voor goederenvervoer, maar het tweede spoorwegpakket zal dit uitbreiden tot alle diensten voor goederenvervoer.

Een hervorming vandaag kan en zal een groeividend¹ op middellange termijn opleveren. Door de huidige economische en politieke onzekerheid is het des te belangrijker om het tempo van de hervormingen te verhogen. Daartoe moeten de factoren worden aangepakt die de grootste bijdrage tot de groei kunnen leveren en moet ervoor gezorgd worden dat die groei verenigbaar is met duurzame ontwikkeling.

Kader 2: Bepalende factoren voor de groei in de EU

Twee belangrijke factoren dragen bij tot de groei: het **aantal werkenden** en de **productiviteit**.

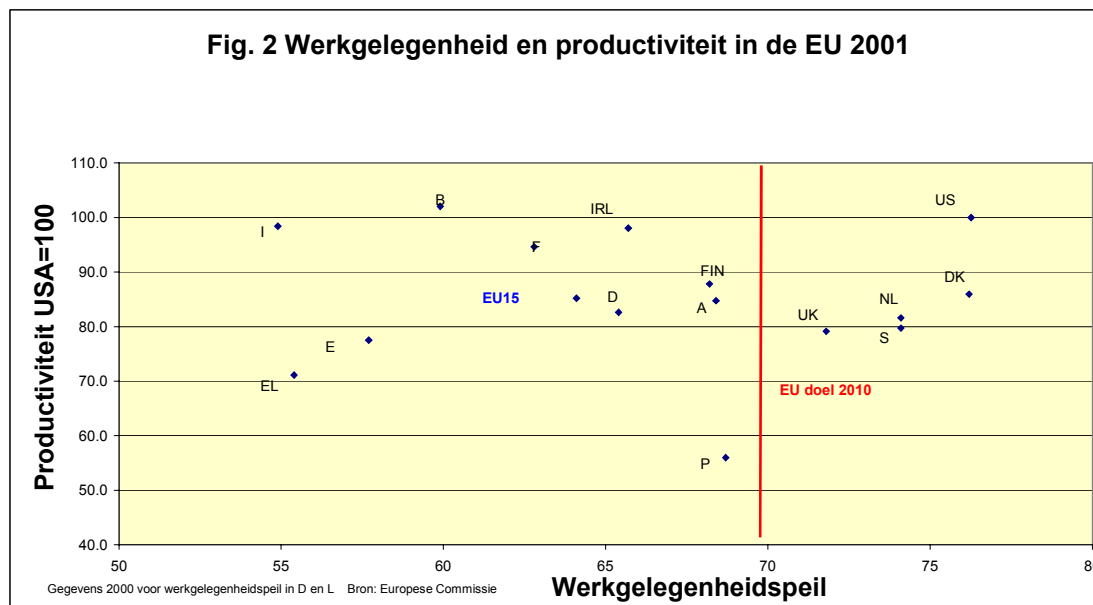
De productiviteit kan verder worden opgesplitst in twee gebieden: het eerste is het investeringspeil of de diepte-investering, bijvoorbeeld om bedrijven uit te breiden, nieuwe technologieën in te voeren of te investeren in menselijk kapitaal (vaardigheden, opleiding en onderwijs). De kansen die markthervormingen bieden, vormen meestal een stimulans voor investeringen. Het tweede gebied zijn de gevolgen van investeringen in zowel menselijk als bedrijfskapitaal voor de productie. Op dit gebied spelen factoren zoals het concurrentiepeil, het vermogen om nieuwe ideeën en knowhow op te doen en ze te gebruiken in vernieuwende toepassingen en om het arbeidsproces te reorganiseren, en het algemeen regelgevingskader. Dit wordt vaak aangeduid als totale factorproductiviteit (TFP).

¹ Zie "The 2002 EU economy review" (overzicht van de economie in de EU), COM(2002) 712, 11/12/2002.

Uit de gegevens blijkt dat het vermogen van de Unie om nieuwe banen te scheppen en in te vullen de drijvend kracht was achter de groei in de tweede helft van de jaren '90 en in 2000. De bijdrage van investeringen tot de groei daalde aanzienlijk en er was vrijwel geen verandering in het effect van andere elementen.

Dit levert een uiteenlopend beeld op voor de hele Unie met betrekking tot het feitelijk werkgelegenheids- en productiviteitspeil. Het absoluut productiviteitspeil per werknemer ligt hoog in sommige lidstaten. In de tweede helft van de jaren '90 boekte de VS echter vooruitgang in de verhoging van zowel het werkgelegenheidspeil als de arbeidsproductiviteit. De Unie slaagde erin de netto arbeidsdeelname op te trekken, terwijl de toename van arbeidsproductiviteit vertraagde, in tegenstelling tot de VS.

Tegen deze achtergrond zouden de vorderingen inzake banenschepping, structurele hervormingen, kennis, sociale cohesie en duurzaamheid moeten worden beoordeeld.

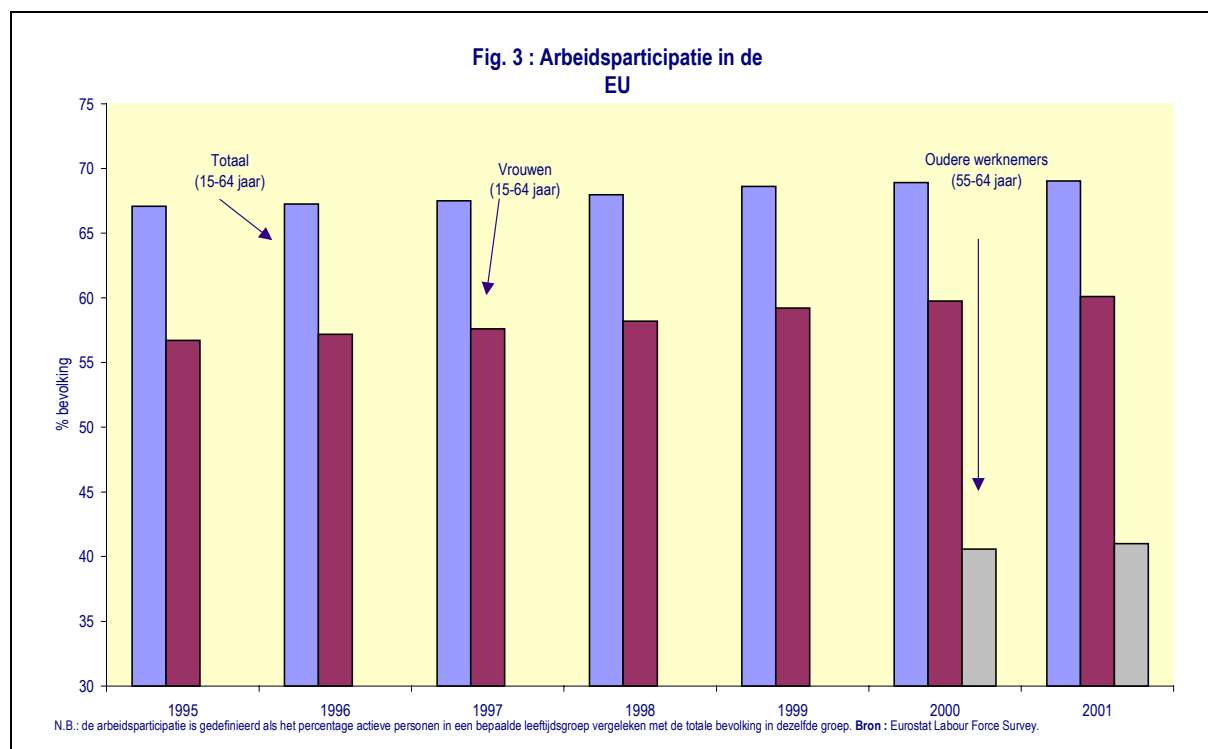
2.1 Op werkgelegenheid beruste groei in de tweede helft van de jaren '90

In het algemeen heeft de Unie beter gepresteerd met betrekking tot het werkgelegenheidspeil. De lidstaten hebben structurele hervormingen van hun arbeidsmarkten doorgevoerd, die tot resultaten hebben geleid in de vorm van meer werkenden en een lagere werkloosheid, inclusief een aanzienlijke vermindering van de langdurige werkloosheid. Een opmerkelijke ontwikkeling is dat de verbeteringen in de arbeidsmarkt niet hebben geleid tot een snelle toename van de inflatie die men krijgt wanneer bedrijven hun prijzen optrekken als compensatie voor de hogere lonen die zij moeten betalen om werknemers aan te trekken en te behouden. Dit geeft aan dat de arbeidsmarkt structureel verbeterd is.

Kader 3 Prestaties inzake werkgelegenheid

- Tussen 1995 en 2001 is het **totaal aantal arbeidsplaatsen toegenomen** met ongeveer 12 miljoen en is de netto arbeidsdeelname gestegen met 4 procentpunten.
- Tijdens de recessie in 2002 nam de werkgelegenheid toe met ongeveer **500.000 nieuwe banen**.
- In het algemeen **nam de werkgelegenheid in 2001 het snelst toe in Luxemburg, Portugal en Ierland**, met een sterke groei van bijna 4 % bij de vrouwen in Ierland en in de toetredende landen (meer dan 8%). De drie best presterende lidstaten lieten een toename van de totale werkgelegenheid van 3,9% en van de werkgelegenheid voor vrouwen van ongeveer 3,9% optekenen.
- **Tussen 1995 en 2001 daalde de werkloosheid** met meer dan 4 miljoen over de hele Unie, maar als gevolg van het huidige klimaat was er een lichte stijging tot een Europees gemiddelde van 7,6% in 2002. Het gemiddelde voor de drie lidstaten met de laagste werkloosheid bedroeg ongeveer 3%.
- **In 2002 was de werkloosheid het laagst in Luxemburg, Nederland en Oostenrijk**, en steeg ze in alle lidstaten behalve Griekenland en Italië. In vijf kandidaat-lidstaten (Cyprus, Hongarije, Slovenië, de Tsjechische Republiek en Malta) lag de werkloosheid onder het EU-gemiddelde.
- Met ongeveer 1,2% van de bevolking **blijft de mobiliteit van werknemers tussen en zelfs binnen de lidstaten vrij beperkt**
- Er bestaan **nog steeds grote verschillen tussen mannen en vrouwen** inzake netto arbeidsdeelname, inkomen, beroepsstatus en loopbaanontwikkeling.

De prestaties inzake werkgelegenheid lopen sterk uiteen over de hele Unie. Denemarken, Nederland, Zweden en het VK voldoen momenteel aan het streefcijfer van 70% voor 2010 inzake totale arbeidsparticipatie, terwijl Portugal, Oostenrijk en Finland reeds boven het tussentijds streefcijfer van 67% voor 2005 zitten. Maar ondanks deze goede prestaties zal de gehele Unie het tussentijds streefcijfer mogelijkwijze niet halen tenzij alle lidstaten meer inspanningen doen.

Er bestaan sterke aanwijzingen dat de landen waar het meest vooruitgang is geboekt ook de landen zijn waar verstrekkender hervormingen² zijn doorgevoerd. Denemarken, Ierland en Nederland onderscheiden zich als de landen die het omvangrijkste pakket arbeidsmarkthervormingen hebben doorgevoerd, waarbij ook de loononderhandelingen zijn aangepakt, het opleidings- en activeringsbeleid, de toekenningscriteria en het peil van de uitkeringen en de hoge algemene belastingen en loonbelastingen. Daarenboven gingen de arbeidsmarkthervormingen in deze landen vaak gepaard met andere structurele hervormingen in de productmarkten. De noodzaak van een brede benadering werd ook erkend tijdens de voorjaarsbijeenkomst van de Europese Raad in 2002, die prioriteiten vastlegde voor verdere arbeidsmarkthervormingen in de lidstaten³.

De werkgelegenheid en de participatiegraad verhogen, in de eerste plaats voor oudere werknemers, maar ook voor vrouwen, voor minderheden en andere groepen, vormt de grootste uitdaging. Of deze mensen zullen kunnen worden aangetrokken en in dienst gehouden, zal afhangen van een hele reeks factoren, waaronder de aanpak van de genderkloof die nog steeds bestaat in vele lidstaten.

Een aanzienlijk deel van de nieuwe banen kwamen in de jaren '90 en in 2000 tot stand in sectoren die een middelmatig tot hoog opleidingsniveau vereisen. Het is van essentieel belang om alle niveaus en leeftijdsgroepen van de beroepsbevolking te voorzien van de vaardigheden die nodig zijn in een kenniseconomie. Daarom hecht de strategie van Lissabon veel belang aan de leerprestaties en het levenslang leren. Maar de overheidsuitgaven voor onderwijs zijn sinds het midden van de jaren '90 blijkbaar gestagneerd, terwijl op het gebied van levenslang leren over de hele Unie sterk uiteenlopend wordt gepresteerd. De participatiegraad bedraagt meer dan één op vier in het VK en één op vijf in Zweden, Finland en Denemarken, maar ligt lager dan één op twintig in zes lidstaten en acht van de toekomstige lidstaten en kandidaat-lidstaten.

2.2 Investeringsstimulering en de productiviteit verhogen

2.2.1 Investeringsstimulering en de productiviteit verhogen via markthervormingen

De interne markt is er de afgelopen tien jaar in geslaagd om de groei te verhogen en banen te scheppen. Ze heeft de handels- en investeringsstromen binnen de Unie versterkt. Open markten en meer concurrentie hebben ook de innovatie gestimuleerd en de bedrijven helpen groeien, terwijl ze de gebruikers lagere prijzen en een grotere keuze boden in nutssectoren zoals telecommunicatie, en in mindere mate elektriciteit. De prijsverschillen tussen de lidstaten zijn blijkbaar blijvend afgenomen als gevolg van de marktintegratie en de

² Zie EU Economy Review, voetnoot 1 hierboven.

³ In Barcelona legde de Europese Raad de volgende doelstellingen vast voor de nationale arbeidsmarkthervormingen: (1) vermindering van de belastingdruk op lage inkomens, (2) arbeid lonend maken in de belasting- en uitkeringsstelsels, (3) in nationale arbeidsinstellingen en collectieve onderhandelingen moet rekening worden gehouden met de relatie tussen de loonontwikkeling en de arbeidsmarktomstandigheden om de loonontwikkeling af te stemmen op de productiviteit, (4) de regelgeving over de arbeidsovereenkomsten herzien om een evenwicht te scheppen tussen flexibiliteit en werkzekerheid; (5) belemmeringen voor de deelname van vrouwen aan het arbeidsproces opheffen en trachten de voorzieningen voor kinderopvang te verbeteren, (6) het actief ouder worden bevorderen en de stimulansen die de vervroegde uittrekking voor personen en bedrijven aantrekkelijk maken verminderen. Conclusies van het Voorzitterschap, punt 32, Barcelona, 21 maart 2002.

concurrentie, maar er zijn aanwijzingen dat het effect daarvan geleidelijk afneemt⁴, hoewel de uitbreiding dit opnieuw kan aanwakkeren.

Kader 4 Voorbeelden van de voordelen van economische hervormingen

Tien jaar interne markt⁵

- Door de interne markt zijn er thans 2,5 miljoen mensen meer aan het werk.
- De Unie doet het financieel 877 miljard € beter, wat neerkomt op 5.700 € per gezin.
- De interne markt heeft bijgedragen tot de groei. Zonder de interne markt zou het BBP van de EU dit jaar 1,8% lager liggen.

De integratie van de financiële markten

Recente studies in opdracht van de Commissie wijzen op het potentieel effect van geïntegreerde financiële markten over een periode van tien jaar⁶. De voordelen komen tot uiting in:

- Een stijging van het BBP met 1,1% of 130 miljard € (in huidige prijzen) en een toename van de totale werkgelegenheid met 0,5%.
- De bedrijven zullen goedkoper geld kunnen vinden, met een verwachte daling van de kosten van risicokapitaal met 0,5% en een overeenstemmende daling van 0,4% voor obligatiefinanciering. Ook investeerders zullen hun voordeel doen doordat hun investeringen een hogere opbrengst hebben.
- Het oplossen van tekortkomingen in de kleinhandelssector kan een stijging van 0,5 % van het BBP opleveren.

Het Gemeenschapsoctrooi

- De geraamde jaarlijkse besparingen in de verwerking en het beheer van intellectuele eigendomsrechten zouden met het huidige voorstel ongeveer 0,5 miljard € bedragen, met een besparing van ongeveer 5.000 € per octrooi in vergelijking met een Europees octrooi.
- Een eenmalig voordeel voor de economie van ongeveer 18 miljard € zou voelbaar zijn als gevolg van de toegenomen waarde van octrooienportefeuilles door lagere proceskosten en een betere afdwingbaarheid.

Onbenut potentieel in de belangrijkste sectoren. De voordelen van de interne markt worden nog onvoldoende gevoeld in sectoren met minder hervormingen en minder concurrentie zoals de energiemarkten, vervoer, de dienstenmarkten, de financiële diensten en overheidsopdrachten, die allemaal onder de strategie van Lissabon vallen. Als gevolg daarvan hebben bedrijven in deze en andere sectoren het moeilijker gehad om te groeien, terwijl de vroegere hervormingen niet altijd volstonden om de druk op het leefmilieu te verminderen.

De *belastingen* leiden ook nog steeds tot verschillen over de hele Unie. Discriminatie en dubbele belastingen bijvoorbeeld, leiden tot problemen op verschillende gebieden, zoals de pensioenen, de autobelasting en de vennootschapsbelasting. Er hangt een prijs vast aan de toepassing van 15 verschillende belastingstelsels, waardoor de bedrijven de voordelen van de interne markt niet ten volle kunnen benutten⁷ Door het gebrek aan een gemeenschappelijke

⁴ "Economische hervorming: verslag over de werking van de communautaire product- en kapitaalmarkten", COM(2002) 743, 23/12/2002 (het "Cardiff-verslag").

⁵ The Internal Market - Ten years without frontiers, SEC(2002) 1417. 7.1.02.

⁶ Studie van London Economics voor de Europese Commissie / European Round Table on Financial Services / Studie van het CEPR voor de Europese Commissie, november 2002.

⁷ De Commissie heeft een aantal prioritaire gebieden bepaald, met name voor onmiddellijke maatregelen met betrekking tot de vennootschapsbelasting om de belemmeringen op te heffen die voortvloeien uit

benadering op belangrijke gebieden werden de prioriteiten van Lissabon, zoals investeringen in O&O of een beter leefmilieu, niet stelselmatig ondersteund door belastingmaatregelen. Snelle vorderingen op dit gebied worden ook gehinderd door de vereiste om dergelijke maatregelen eenparig goed te keuren en door de terughoudendheid van de lidstaten om hieraan voorrang te geven. Dit alles zet een rem op de groei en de werkgelegenheid.

Een sterke concurrentie en een effectief concurrentiebeleid waren ook een belangrijke factor voor de interne markt. Op het niveau van de Unie werd in de lidstaten een tendens vastgesteld om staatssteun te verminderen en te herschikken. De totale steun in de Unie daalde van 105 miljard € in 1996 tot 82 miljard € in 2000 (laatste jaar waarvoor gegevens beschikbaar zijn). De lidstaten hebben hun steun ook geheroriënteerd naar horizontale doelstellingen zoals het leefmilieu en onderzoek en ontwikkeling. Tegelijk hebben de lidstaten hun nationale concurrentieregels hervormd om ze in overeenstemming te brengen met de communautaire benadering en zullen zij binnenkort de verantwoordelijkheid overnemen voor de toepassing van de gemeenschapsregels in hun nationale markten.

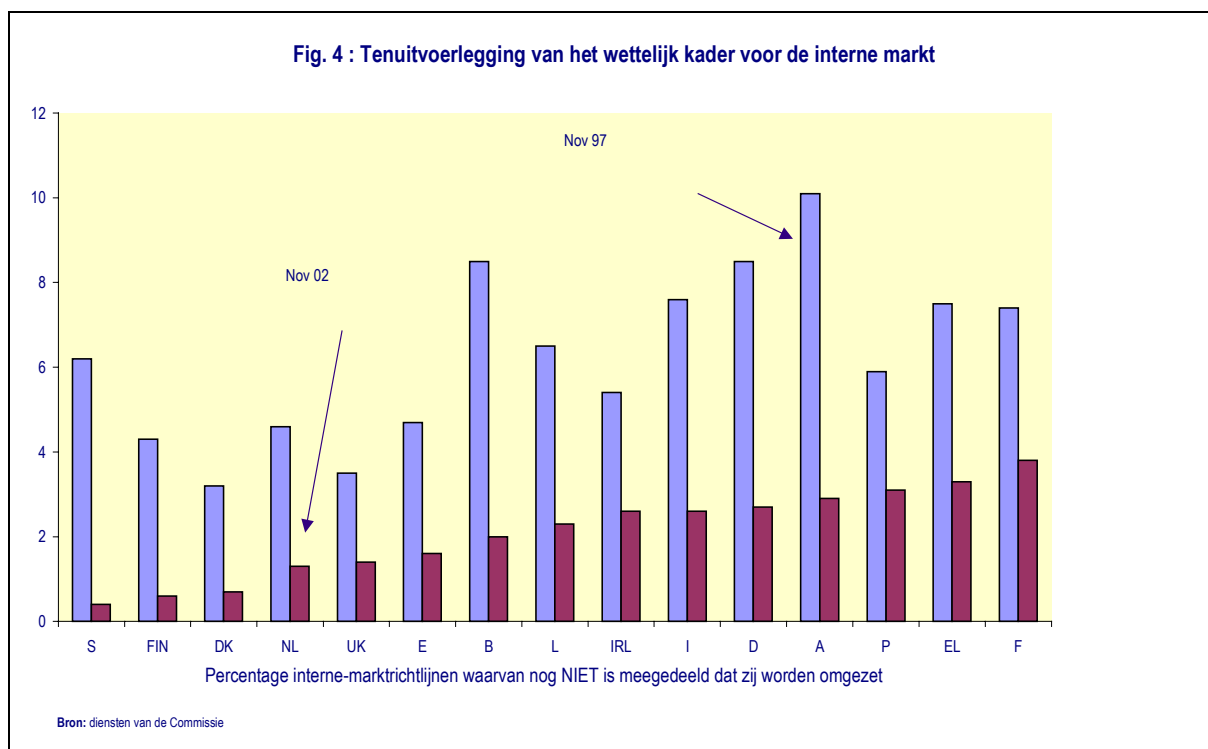
Beslissingen omzetten in maatregelen op nationaal niveau

De uitvoering van verdere markthervormingen levert tot nog toe een gemengd beeld op. Nadat de Europese Raad van Barcelona had gewezen op het gebrek aan tastbare resultaten op EU-niveau hebben de Commissie, het Europees Parlement en de Raad veel in het werk gesteld om de verwachtingen waar te maken. Recentelijk werden een aantal opmerkelijke successen geboekt, zoals de opening van de energiemarkten, het gemeenschappelijk Europees luchtruim en de postdiensten. Maar een aantal van de dringendste hervormingen vorderen nog steeds niet. Voorbeelden daarvan zijn het gemeenschapsoctrooi en de voorstellen over de belastingen en de overheidsopdrachten, die nog steeds in behandeling zijn.

Nog zorgwekkender is het aanhoudende probleem dat regels die de Raad en het Europees Parlement vaststellen en het beleid dat de Europese Raad uitzet door de lidstaten moeten worden omgezet in maatregelen:

- Voor wetgeving duurt het gemiddeld vier en een half jaar vanaf de indiening van het voortel vooraleer regels eenvormig worden toegepast in alle lidstaten. Dat is ongeveer twee jaar langer dan nodig, rekening houdend met de tijd die nodig is om maatregelen doorheen het hele besluitvormingsproces te voeren en ze op nationaal niveau uit te voeren.
- Toch is er enige vooruitgang geboekt. De Europese Raad van Stockholm stelde een streefcijfer van 98,5% vast voor de omzetting van alle interne-marktrichtlijnen van de Europese Raad. Daarnaast werd in Barcelona een nultolerantie ingevoerd voor maatregelen die meer dan twee jaar over tijd zijn. Dergelijke doelstellingen kunnen alleen maar worden beschouwd als tussenstappen naar een volledige toepassing van de gemeenschapswetgeving.

de belastingregels voor overdrachtsprijzen, fusies en transacties tussen moedermaatschappijen en dochterondernemingen. Naar een interne markt zonder belastingbelemmeringen - Een strategie voor het verschaffen van een geconsolideerde heffingsgrondslag aan ondernemingen voor de vennootschapsbelasting op hun activiteiten in de gehele Europese Unie. COM(2001) 582, 23/10/2001.

- In november 1997 was in alle lidstaten nog meer dan drie procent van de gemeenschapswetgeving niet omgezet. In november 2002 was dit nog slechts het geval voor drie lidstaten. De verbetering van de toestand in Zweden en in mindere mate in België en Oostenrijk toont aan dat op vrij korte tijd veel mogelijk is, als de politieke wil aanwezig is. Na de Europese Raad van Barcelona is het aantal niet omgezette gemeenschapsregels echter weer gaan stijgen, met een daling van zes naar vijf lidstaten die voldoen aan het streefcijfer van Stockholm en slechts één lidstaat - Finland - die voldoet aan de afgesproken multolerantie.

Dit verhoogt de kosten voor de bedrijven, beïnvloedt de handel en ondermijnt vaak de regelgevingsdoelstellingen van dergelijke maatregelen.

2.2.2 Investerings en productiviteit verhogen door kennis, innovatie en een dynamisch bedrijfsleven

Kennis is een belangrijke factor om het potentieel van de agenda van Lissabon te activeren. De kennis die wordt opgedaan met nieuwe technologieën en processen kan de groei en het concurrentievermogen stimuleren, nieuwe banen scheppen en een gezond leefmilieu opleveren. Maar kennis moet worden beschouwd als een aspect van een breder kader waarin bedrijven werken en groeien. Mensen voorzien van de juiste vaardigheden is een belangrijk instrument in de bestrijding van uitsluiting en de verbetering van de sociale cohesie. De brug slaan tussen kennis en de markt en dit ondersteunen met een degelijk kader voor innovatie, is de nieuwe uitdaging inzake concurrentievermogen.

In het algemeen zijn de lidstaten zich steeds beter bewust van de noodzaak om **het algemeen ondernemingsklimaat te verbeteren**. Daartoe worden uiteenlopende maatregelen genomen, zoals de vermindering van de administratieve rompslomp, beperking van de formaliteiten en kosten voor de oprichting van een nieuw bedrijf, de overdracht van die bedrijven vergemakkelijken, het bevorderen van openbare en private

bedrijfsondersteuningsmechanismen, zoals "business angels"-systemen, en een nieuwe benadering van bedrijfsfaillissementen. Maar hoewel Europa net zo goed bedrijven opricht als de VS, hebben de bedrijven het hier vaker moeilijk om te groeien. De ondernemingscultuur in de Unie moet verder worden versterkt.

Kader 5 De strategie van Lissabon en de industrie

De strategie van Lissabon zal een **bepalende factor zijn voor het concurrentievermogen van de hele Europese economie**. Ze is belangrijk voor alle ondernemingen, ongeacht hun omvang of de sector waarin ze actief zijn. De industriële basis van de Unie - en de overheersend middelmatig tot laagtechnologische bedrijven in de toekomstige lidstaten - zijn van hoofdbelang voor het succes van Lissabon. Ze heeft een belangrijke rol gespeeld als drijvende kracht achter de successen op het einde van de jaren '90 en de zwakke tekenen van herstel in 2002 zijn hoofdzakelijk toe te schrijven aan de export.

Ten aanzien van de concurrentie van nieuwe industrielanden **heeft de Europese industrie haar belangrijkste concurrenten overtroffen**. Terwijl het aandeel van de Unie in de wereldexport daalde van 19,3% in de periode 1991/95 naar 18,4% in 2002, daalde het aandeel van de VS in dezelfde periode van 15,1% naar 12,1%, en het aandeel van Japan van 12,2% naar 8,2%. In een aantal van de belangrijkste industriële sectoren zoals de autoindustrie, de luchtvaart, mobiele communicatie of geneesmiddelen zijn Europese bedrijven bovendien wereldleider.

De Commissie heeft onlangs haar ideeën uiteengezet over de rol van het industriebeleid in de bevordering van het concurrentievermogen na de uitbreiding⁸. Dit is een onderdeel van een ruimere denkoefening die verder zal worden uitgewerkt in een te verschijnen Groenboek over het ondernemerschap en een mededeling over het innovatiebeleid, die beide zullen uitkomen voor de voorjaarsbijeenkomst van de Europese Raad. In de tweede helft van het jaar zal de Commissie die afzonderlijke onderdelen bundelen ter versterking van haar beleid ten aanzien van de ondernemingen in alle sectoren, die de drijvende kracht vormen achter de groei en de schepping van banen.

Ontoereikende bedrijfsinvesteringen in kennis

Hoewel er vorderingen zijn gemaakt in de richting van een kenniseconomie, loopt de Unie nog steeds achter op haar belangrijkste concurrenten inzake investeringen en prestaties⁹, ondanks de beleidsmaatregelen die in vele lidstaten zijn genomen. Het rendement van onderzoek en innovatie is vaak beter in andere delen van de wereld, en de afgelopen tien jaar is de industrie steeds vaker uit ontevredenheid vertrokken. 40% van het onderzoek van Europa's grootste bedrijven wordt thans gevoerd buiten de Unie. De uitbreiding zal daar een nieuwe dimensie aan toevoegen. Door hun opleidingsniveau en lagere kosten kunnen de toekomstige lidstaten een aantrekkelijke locatie vormen voor nieuw onderzoek.

Er zijn talrijke voorbeelden van de problemen waarmee de hele Unie kampt in vergelijking met haar concurrenten of de best presterende lidstaten.

- De Unie telt **vijf onderzoekers per 1000 werkenden**, in vergelijking met acht in de VS en negen in Japan. In de drie best presterende lidstaten bedraagt dit aantal ongeveer tien per 1000.
- Het gemiddeld aantal **hoogtechnologische octrooien** (28 per miljoen inwoners) verbergt sterke verschillen over de hele Unie, waarbij Finland (138), Zweden (95) en Nederland (58) veel hoger dan het gemiddelde scoren.

⁸ Mededeling over het industriebeleid na de uitbreiding, COM(2002) 714, 11/12/02.

⁹ Deze tendens, die ook wordt vastgesteld in de individuele structurele indicatoren, wordt bevestigd in de samengestelde indicatoren per sector die de diensten van de Commissie hebben opgesteld. See *Science, Technology and Innovation - Key Figures 2002, Europese Commissie*.

- Het aandeel van de overheidsuitgaven voor **onderwijs** (ongeveer 5%) en de totale uitgaven voor **O&O** (ongeveer 1,9%) in het BBP is in de tweede helft van de jaren '90 nauwelijks gestegen, hoewel de lidstaten op het gebied van O&O thans meer maatregelen nemen ter bevordering van investeringen, bijvoorbeeld via fiscale stimulansen, bevordering van risicokapitaal, samenwerking tussen de universiteiten en het bedrijfsleven en een selectief immigratiebeleid. In de drie best presterende lidstaten bedragen de overheidsuitgaven voor onderwijs echter 7,3% van het BBP en voor onderzoek bedragen zij meer dan 3%.
- **De ICT-uitgaven** zijn sinds het midden van de jaren '90 aanzienlijk gestegen, ook al liggen ze nog steeds lager dan in de VS en hebben ze op zichzelf blijkbaar niet geleid tot een vergelijkbare of gelijkmatige verhoging van de productiviteit in de EU. Een doorgedreven investering in ICT is ook essentieel voor de modernisering van de overheidsdiensten.

De investeringen in onderwijs, O&O en informatietechnologie liggen meestal hoger in Zweden, Denemarken en Finland, terwijl de algemene bedrijfsinvesteringen, uitgedrukt als percentage van het BBP, het sterkst gestegen zijn in de landen die hun achterstand wegwerken, met name Griekenland, Ierland, Portugal en Spanje. Hogere investeringen en het effect van de interne markt en een beter concurrentievermogen hebben bijgedragen tot productiviteitswinst, al kon de kloof met de groei in de VS hierdoor niet gedicht worden. De verbetering van de totale factorproductiviteit - die mogelijk de hogere investeringen in technologie, innovatie en kennis weerspiegelt - was het grootst in Griekenland, Ierland en Finland. De stijging van de TFP in Ierland en Griekenland was het dubbele van in Spanje en Portugal, ondanks een vergelijkbare toename van de totale bedrijfsinvesteringen in al deze landen.

2.3 De sociale cohesie verbeteren

Door een gebrek aan actuele gegevens op verschillende gebieden zijn de vorderingen inzake cohesie nog steeds moeilijk te beoordelen. Niettemin hebben zowel de hogere werkgelegenheid sinds het midden van de jaren tachtig als de aanhoudende daling van de langdurige werkloosheid tussen 2000 en 2002 wellicht bijdragen tot een vermindering van het risico op uitsluiting. Dit komt tot uiting in een stabilisatie of een bescheiden daling van het aantal werkloze gezinnen - een factor die nauw samenhangt met het armoederisico - in negen van de twaalf lidstaten waarvoor gegevens beschikbaar zijn. Ook de vermindering van de belastingdruk op lage lonen heeft wellicht bijgedragen tot een vermindering van het armoederisico en het wegwerken van de werkloosheidsval. Andere verbeteringen, zoals de inspanningen in de meeste lidstaten om de voorzieningen voor kinderopvang te verbeteren, vaak via nationale streefcijfers, vormen een bijkomende stap in de goede richting.

Maar er zijn nog steeds grote verschillen over de hele Unie, zowel qua inkomensverdeling (de kloof tussen het inkomen van de boven- en onderlaag van 20% van de maatschappij in de best presterende lidstaten is amper de helft van die in de slechtst presterende) als qua regionale verdeling van de werkgelegenheid.

Sociale uitsluiting leidt tot niet te verantwoorden en vermijdbare kosten voor de samenleving. De strategie van Lissabon wil hieraan tegemoetkomen met de Europese sociale agenda, die tot doel heeft iedereen basisvaardigheden bij te brengen, de werkgelegenheid te bevorderen voor zij die in staat zijn om te werken en te zorgen voor een toereikende sociale bescherming voor zij die daartoe niet in staat zijn. In die benadering wordt de rol erkend van goed uitgebouwde socialebeschermingsstelsels in de bestrijding van armoede en de bevordering van de

werkgelegenheid en de inzetbaarheid, en tevens de noodzaak van een modernisering van die stelsels om ervoor te zorgen dat ze op lange termijn betaalbaar blijven, gezien de veroudering van de bevolking¹⁰. De veroudering wordt besproken in het volgende hoofdstuk.

Maatregelen en doelstellingen op nationaal niveau zijn belangrijk, maar nog onvoldoende ontwikkeld in de tweejarenplannen ter bestrijding van armoede en sociale uitsluiting. Mede door het gebruik van de open coördinatiemethode op dit gebied kan het gebrek aan recente gegevens worden gecompenseerd, door de vorderingen op het terrein te controleren.

2.4 Duurzame ontwikkeling

In juni 2001 keurde de Europese Raad van Göteborg een strategie voor duurzame ontwikkeling goed die een aanvulling vormde op de politieke inzet van de Unie voor economische en sociale vernieuwing, het milieuaspect toevoegde aan de Lissabon-strategie en nieuwe wegen insloeg op het gebied van de beleidsvorming. De Raad wees ook op niet-duurzame tendensen die een bedreiging vormen voor de levenskwaliteit in de Unie¹¹. Met name economische en sociale problemen zoals armoede en sociale uitsluiting, maar ook een aantal milieuproblemen zoals de klimaatsverandering, de uitputting van natuurlijke hulpbronnen, de druk van vervoer en de ruimtelijke ordening en de effecten op lange termijn van vele gevaarlijke chemische producten die dagelijks worden gebruikt.

Veel van de hervormingen voortvloeiend uit de strategie van Lissabon dragen reeds bij tot de oplossing van die problemen. Tijdens de top van Göteborg werd er echter nadrukkelijk op gewezen dat tal van problemen verband houden met de economische structuur en ontwikkeling. In de beleidskeuzen en bij de beoordeling van de resultaten moet meer rekening worden gehouden met de lange-termijneffecten van verschillende keuzen, de "spill over" tussen beleidsgebieden en het feit dat het effect van nieuwe beleidsmaatregelen pas later wordt gevoeld. Die benadering is essentieel als de Unie erin wil slagen om economische groei los te koppelen van de aantasting van het milieu. In dit rapport wordt de nadruk gelegd op drie aspecten van duurzaamheid - de veroudering, de milieutendensen in de Unie en de externe ontwikkelingen die gevolgen hebben voor Lissabon en de duurzaamheid in het licht van de wereldtop over duurzame ontwikkeling die in augustus 2002 in Zuid-Afrika werd gehouden.

2.4.1 De uitdaging van de vergrijzing

Alle lidstaten staan voor een veroudering van hun bevolking, maar slechts een aantal hebben reeds voldoende gedaan om de toekomstige financiële uitdagingen aan te kunnen en tegelijk de pensioenen en andere uitkeringen en diensten veilig te stellen.

¹⁰ De Commissie beoordeelt de vorderingen in haar scorebord voor de sociale agenda. De volgende uitgave is gepland voor de voorjaarsbijeenkomst van de Europese Raad.

¹¹ Mededeling over duurzame ontwikkeling in Europa voor een betere wereld, COM(2001) 264, 15/5/01.

Kader 6 De uitdaging van de vergrijzing

De vergrijzing heeft vestrekkende gevolgen voor de overheidsbegrotingen, voor de verdere toename van de groei en de werkgelegenheid, en ook voor de pensioenen, de gezondheidszorg en de langdurige zorg.

- Naar verwachting **zal het aantal 65-plussers toenemen van 61 miljoen in 2000 naar 103 miljoen in 2050** en het aantal 80-plussers van 14 miljoen naar 38 miljoen.
- Tegelijk zal **de beroepsbevolking aanzienlijk dalen** zodat de huidige verhouding van één 65-plusser per vier werkenden tegen 2050 zal dalen tot één op twee.
- De vergrijzing van de bevolking maakt het des te **noodzakelijker om na 2010 een hoog werkgelegenheidspeil te handhaven en de productiviteit te verbeteren**.
- In de meeste lidstaten zullen de **overheidsuitgaven voor pensioenen in de komende decennia stijgen met 3 tot 5% van het BBP**. In Spanje zou dit zelfs 7,9% en in Griekenland 12,2% kunnen bedragen¹²

De nationale pensioenstrategieverslagen die in september voor de eerste keer zijn ingediend, tonen aan dat alle lidstaten veel belang hechten aan de handhaving van toereikende pensioenen en de bescherming van ouderen tegen het armoederisico¹³. Dit blijkt eveneens uit de vragenlijsten over gezondheidszorg en langdurige zorg¹⁴. Ze geven ook aan dat de lidstaten deze uitdagingen in verschillende mate zijn gaan aanpakken, bijvoorbeeld door de netto arbeidsdeelname van oudere werknemers op te trekken, belasting- en uitkeringsstelsels aan te passen om zij die langer werken te belonen en de consolidering van de openbare financiën voort te zetten, wat het voordeel biedt dat er meer ruimte ontstaat voor pensioen- en andere uitgaven die verband houden met de vergrijzing.

2.4.2 Milieutendensen

Amper twee jaar na Göteborg is het tempo en de richting van de veranderingen op dit gebied moeilijk in te schatten. Bepaalde industriesectoren hebben hun uitstoot met succes verminderd en tegelijk hun productie verhoogd. Er zijn positieve signalen met betrekking tot de beleidsontwikkeling en -uitvoering - vooral wat betreft de ontwikkeling van een globale visie op duurzame ontwikkeling. Uit de beschikbare gegevens over 2000 blijkt dat de zorgwekkende tendensen die werden vastgesteld bij de lancering van de strategie van de Unie voor duurzame ontwikkeling zich hebben doorgezet.

¹² Schattingen van de Werkgroep Pensioenen van het Comité voor economische politiek in 2000. Daarbij is geen rekening gehouden met de jongste hervormingen die sindsdien in de lidstaten zijn doorgevoerd. De sterke toename in Spanje en Griekenland geeft aan dat het pensioenstelsel er tot zijn volle ontwikkeling komt, met een toenemend aantal mensen met een volledige beroepsloopbaan.

¹³ Ontwerp Gezamenlijk verslag van de Commissie en de Raad inzake toereikende en betaalbare pensioenen, COM(2002) 737, 17/12/2002.

¹⁴ Voorstel voor een Gezamenlijk Verslag van de Commissie en de Raad over gezondheidszorg en ouderenzorg: ondersteuning van nationale strategieën voor een hoog niveau van sociale bescherming, COM (2002) 774, 3. 01. 2003.

Kader 7 Ontwikkelingen die leiden tot verdere druk op het leefmilieu

- **Het goederenvervoer** blijft sneller groeien dan het BBP, terwijl het reizigersvervoer iets minder snel groeit. Beide brengen echter hoge milieukosten met zich mee.
- Hoewel de tendens van een lagere uitstoot en minder verkeersdoden aanhoudt, brengt het **wegvervoer** bijzonder hoge milieukosten met zich mee, met name luchtvervuiling, files, lawaai en verkeersdoden (nog steeds meer dan 40.000 per jaar).
- In het algemeen zijn de vorderingen in de richting van de doelstellingen van **Kyoto** zeer verschillend. Hoewel de totale uitstoot tussen 1990 en 2000 gedaald is met 3,5%, is een groot deel van die verbetering het gevolg van de vermindering van de uitstoot in het VK en Duitsland. In 2000 zaten negen lidstaten nog ver boven hun Kyoto-streefpad.
- **Hernieuwbare energiebronnen** zijn goed voor een steeds groter deel van de elektriciteitsproductie, maar de vordering is niet snel genoeg om te voldoen aan de indicatieve streefcijfers voor hernieuwbare energiebronnen die de Europese Raad heeft vastgelegd, tenzij de lidstaten de onlangs goedgekeurde¹⁵ communautaire maatregelen effectief uitvoeren.
- De **energie-intensiteit** van de Unie neemt langzaam af. De toekomstige lidstaten en de kandidaat-lidstaten moeten een grote inspanning leveren, aangezien de gemiddelde energie-intensiteit er vier keer hoger ligt dan in de huidige lidstaten.
- Wat de **volksgezondheid** betreft, is het Europees Voedselagentschap sinds het begin van dit jaar operationeel. De luchtkwaliteit is verbeterd en zal naar verwachting verder verbeteren in de komende jaren, maar er bestaan zware problemen met een aantal specifieke verontreinigende stoffen en in "hotspots".
- Hoewel in de lidstaten vooruitgang is geboekt bij het aanwijzen van gebieden voor natuurbescherming onder het Natura 2000 netwerk, ondergaan de **biodiversiteit en de habitats** de druk van een reeks economische activiteiten zoals landbouw en overbevissing.

Uit deze tendensen blijkt dat de inspanningen moeten worden versneld, wat tot uiting is gekomen in onlangs goedgekeurde maatregelen en hangende voorstellen ter bestrijding van niet-duurzame tendensen. Schone, milieuvriendelijke technologieën kunnen daarin een belangrijke rol spelen.

Kader 8 De invoering van milieutechnologieën stimuleren

Milieutechnologieën zijn al goed voor een markt van 180 miljard € over de hele wereld en zullen een belangrijke bijdrage leveren tot het loskoppelen van economische groei en druk op het leefmilieu. De Europese bedrijven zijn goed geplaatst om deze snelgroeiende exportmarkten aan te boren. De handel in milieutechnologieën is niet alleen goed voor de Unie, maar ook voor onze handelspartners doordat hen een bredere waaier aan oplossingen wordt geboden voor de milieuproblemen waarmee ze worden geconfronteerd.

Investerings in schone technologieën worden echter afgeremd wanneer de marktprijzen worden verstoord door subsidies, belastingverminderingen en prijsstructuren die voor het leefmilieu schadelijke technologieën in stand houden, vooral in belangrijke sectoren zoals vervoer en energie.

¹⁵ Richtlijn 2001/77/EG betreffende de bevordering van elektriciteitsopwekking uit hernieuwbare energiebronnen op de interne elektriciteitsmarkt, PB L283, 27/10/2001.

Er zijn beslissingen op Europees niveau nodig om **de juiste stimulansen te geven**. Het voorgestelde systeem van verhandelbare emissierechten voor broeikasgassen zal een belangrijke vooruitgang zijn. In 2003 zal de Commissie een kader voor heel Europa voorstellen om te zorgen voor een correcte prijszetting voor alle vervoerswijzen. De richtlijn over de energiebelasting, die wellicht nog voor de voorjaarsbijeenkomst van de Raad zal worden goedgekeurd na vijf jaar van besprekingen, vormt een goede eerste stap die misschien zal leiden tot een lichte vermindering van 0,5% van de uitstoot. Dit zijn allemaal belangrijke instrumenten, die moeten worden ondersteund door verdere en verder reikende maatregelen.

2.4.3 Externe ontwikkelingen

In de strategie van Lissabon ligt de nadruk op interne beleidshervormingen. Dit geldt ook voor de strategie inzake duurzame ontwikkeling die in Göteborg werd goedgekeurd. Het "intern" beleid van de Unie heeft echter een aanzienlijk effect op het beleid en de vooruitzichten van derde landen. Bovendien zijn een aantal beleidskwesties zoals de klimaatsverandering intrinsiek wereldomvattend. Het is dan ook belangrijk dat het intern beleid strookt met de verbintenissen ten aanzien van het buitenland.

De Unie heeft een leidersrol op zich genomen in de bevordering van duurzame ontwikkeling op wereldschaal. Ze kan die rol invullen door te trachten haar eigen beleid duurzamer te maken, maar ook via een meer proactieve houding ten aanzien van handel, steunverlening en schuldverlichting. In de afgelopen tien jaar zijn er een aantal belangrijke ontwikkelingen geweest:

- In *Doha* werd een agenda voor een nieuwe handelsronde opgesteld, die een verdere liberalisering in het vooruitzicht stelt. Vrije en eerlijke handel zal een verdere stimulans geven aan hervormingen en innovatie in de Europese Unie die de hervormingen van Lissabon onderbouwen. Doha biedt bovendien een manier om de globalisering op een verantwoordelijke manier te beheren. Het kan de duurzame ontwikkeling ondersteunen door een gelijkenschakeling van de handelsvoorwaarden, door ervoor te zorgen dat de ontwikkelde landen hun markten openen voor de ontwikkelingslanden en door nieuwe manieren te vinden om met alle betrokkenen te werken aan een oplossing voor gemeenschappelijke problemen.
- In de aanloop naar de conferentie van Monterrey over ontwikkelingshulp heeft de Unie er zich duidelijk toe verbonden om de officiële ontwikkelingshulp (ODA) van de Unie tegen 2003 te verhogen met 20 miljard €. Daardoor zal de ODA tegen 2006 stijgen van het huidige peil van 0,33% ODA naar 0,39%, als eerste stap naar een lange-termijndoelstelling van 0,7% ODA. Het is van essentieel belang dat de lidstaten deze verbintenissen resoluut uitvoeren.
- De *Wereldtop over duurzame ontwikkeling in Johannesburg*, 10 jaar na de top van de Verenigde Naties in Rio in 1992, gaf een nieuwe impuls aan de doelstelling van duurzame ontwikkeling. Hij heeft geleid tot een reeks belangrijke verbintenissen waarmee de Unie thans druk bezig is. Om daarin te slagen is het van cruciaal belang dat de verbintenissen van Monterrey worden uitgevoerd.

Kader 9 Verbintenissen voortvloeiend uit de Wereldtop over duurzame ontwikkeling

- Een halvering van het aantal mensen die **geen toegang hebben tot elementaire sanitaire voorzieningen**, thans 3 miljard mensen of de helft van de wereldbevolking.
- De schadelijke effecten van de productie en het gebruik van **chemische stoffen** voor de volksgezondheid en het leefmilieu tegen 2020 tot een minimum beperken.
- Uiterlijk tegen 2015 de **achteruitgang van het visbestand** stoppen en terugbrengen tot een verantwoord niveau.
- Tegen 2005 starten met de uitvoering van **nationale strategieën voor duurzame ontwikkeling**.
- Tegen 2010 het verlies aan **biodiversiteit** onder controle krijgen, overeenkomstig het verdrag over de biodiversiteit.
- Op de top werd ook afgesproken om kaderprogramma's voor **duurzame productie en consumptie** voor tien jaar op te stellen en werden concrete maatregelen afgesproken om duurzame handel te bevorderen en het maatschappelijk verantwoord ondernemen verder uit te bouwen.
- Hoewel de Unie er niet in geslaagd is doelstellingen op wereldniveau vast te leggen voor het aandeel van hernieuwbare energiebronnen in de totale energiemix, lag ze aan de basis van een coalitie van landen die bereid zijn om dergelijke doelstellingen voor **energie** vast te leggen.

De Wereldtop voor duurzame ontwikkeling heeft samen met de ontwikkelingsagenda van Doha en de afspraken van Monterrey vorm gegeven aan een wereldomvattend partnerschap voor duurzame ontwikkeling. Het komt er nu op aan toe te zien op deze verbintenissen en te zorgen voor resultaten. De Unie moet haar leidersrol in dit follow-up-proces versterken door haar politieke ambities om te zetten in concrete maatregelen. Dat zal een langdurige inspanning vergen, met de nadruk op:

- *Coherentie van het beleid.* De Unie zal haar inspanningen moeten verdubbelen om te zorgen voor coherentie tussen haar intern en buitenlands beleid. Een aantal Europese interne beleidsmaatregelen hebben een negatief neveneffect op andere landen, met name de ontwikkelingslanden. Op een aantal belangrijke gebieden, zoals landbouw en visserij, waar de Commissie omvangrijke hervormingen heeft voorgesteld, moet het EU-beleid veranderen.
- *Een duurzame globalisering* De globalisering en de toegenomen handel en investeringsstromen hebben nieuwe kansen voor economische ontwikkeling geschapen. Maar de snelle veranderingen stellen ook nieuwe uitdagingen, vooral voor de ontwikkelingslanden en de landen waar de economie in een overgangsfase zit.

De Unie moet er verder voor zorgen dat de liberalisering van de markt plaatsvindt in een breder regelgevingskader teneinde de potentiële voordelen van de globalisering te spreiden. De voortzetting van de onderhandelingen in de WHO op basis van de ontwikkelingsagenda van Doha is de belangrijkste opgave, maar ook andere maatregelen kunnen daartoe bijdragen. Met name de bevordering van het maatschappelijk verantwoord en milieubewust ondernemen in de Unie en daarbuiten, de bevordering van duurzame en eerlijke handel door de handel in op duurzame wijze geproduceerde goederen te stimuleren en ervoor zorgen dat de activiteiten van exportkredietinstellingen duurzame ontwikkeling ondersteunen.

- *Duurzame productie en consumptie.* Sommige uitdagingen, zoals de klimaatverandering, kunnen alleen worden aangepakt via fundamentele

veranderingen in de productie- en consumptiepatronen van de samenleving. In Johannesburg werd afgesproken dat de ontwikkelde landen het voortouw moeten nemen in het loskoppelen van economische groei en de aantasting van het milieu, vooral door optimaal gebruik te maken van het potentieel van nieuwe milieutechnologieën. Voortbouwend op bestaande initiatieven zou de Unie op internationaal niveau een kader over een periode van tien jaar moeten opzetten voor regionale en nationale programma's voor duurzame productie en consumptie.

Ook zou zij de coalitie van Johannesburg van landen die bereid zijn tot verbintenissen over hernieuwbare energiebronnen verder moeten uitbouwen en consolideren, bijvoorbeeld door het indicatieve EU-streefcijfer voor hernieuwbare energiebronnen te bereiken (12% van de totale energiemix tegen 2010).

- *Armoedebestrijding* De ontwikkelingsdoelstelling voor het millennium van de Verenigde Naties bereiken, met name een halvering van de extreme armoede in de wereld tegen 2015, is een enorme opgave. Aanzienlijke inspanningen van de Unie zijn vereist om de doeltreffendheid van het ontwikkelingsbeleid te verbeteren en behoorlijk bestuur in de ontwikkelingslanden te bevorderen. De tijdige uitvoering van de afspraken van Monterrey voor bijkomende ODA-middelen, inclusief een akkoord over toezichtsregelingen, zal daartoe bijdragen. Bovendien moet de Unie de laatste hand leggen aan de afspraken over de uitvoering van "water of life" en het energie-initiatief voor armoedebestrijding en duurzame ontwikkeling.

3. DE UITBREIDING.

De onderhandelingen met Cyprus, Tsjechië, Estland, Hongarije, Letland, Litouwen, Malta, Polen, Slovenië en Slowakije zijn afgerond. Na de ratificatie zullen deze landen op 1 mei 2004 toetreden tot de Europese Unie.

Met Bulgarije en Roemenië zijn gedetailleerde draaiboeken afgesproken, die hen het vooruitzicht bieden op lidmaatschap vanaf 2007, en voor Turkije werden toetredingsonderhandelingen in het vooruitzicht gesteld vanaf december 2004, als het land voldoet aan de politieke criteria van Kopenhagen.

De uitbreiding biedt op middellange tot lange termijn het vooruitzicht van een aanzienlijke stijging van de prestaties van de Unie en van haar groeivermogen. Ze schept kansen die de Unie mettertijd dichterbij de doelstellingen van de strategie van Lissabon zullen brengen.

Dit stelt een aantal uitdagingen, zowel voor de toekomstige als voor de huidige lidstaten. De integratie van de toekomstige lidstaten en de kandidaat-lidstaten in de strategie van Lissabon is reeds goed gevorderd. Zij zijn bijvoorbeeld hun inschakeling in de Europese werkgelegenheidsstrategie en het sociale integratieproces aan het voorbereiden, zij hebben een eEurope Plus-strategie goedgekeurd en werken mee aan de structurele indicatoren voor dit verslag en aan de sectorale benchmarking.

De toekomstige lidstaten hebben een hoge graad van macro-economische stabiliteit bereikt en het proces van structurele hervormingen vordert goed. Dit heeft geleid tot een opening van de markt, die gepaard ging met een zware herstructurering van de industrie. Ze hebben ook vooruitgang geboekt bij de modernisering van hun institutioneel, wettelijk en administratief kader.

Belangrijk voor het succes van de hele operatie is zorgen voor een hoog investeringspeil en dit ook te handhaven, zodat de algemene prestaties op middellange termijn verbeteren en de voorwaarden voor economische convergentie en sociale cohesie worden geschapen. Via de structuurfondsen voorziet de Unie voor de periode 2004-2006 in 21,7 miljard € voor investeringen in de toekomstige lidstaten. Een aanzienlijk deel daarvan is uitgetrokken voor de ondersteuning van menselijk en fysiek kapitaal. Het is de bedoeling de sterke verschillen in een uitgebreide Unie te helpen verminderen en bij te dragen tot een verbetering van de levenskwaliteit (met inbegrip van het leefmilieu), en het volledige potentieel van die landen te activeren.

Kader 10 - De uitbreiding brengt aanzienlijke uitdagingen mee

- De kandidaat-lidstaten hebben de **afgelopen vijf jaar een snelle groei** doorgemaakt, die gedeeltelijk te wijten is aan de economische hervormingen en binnenlandse investeringen. Die inhaalbeweging vergt echter volgehouden investeringen in fysiek en menselijk kapitaal om een aanzienlijke productiviteitsverbetering mogelijk te maken. Dit levert een uiteenlopend beeld op. In 2001 varieerden de directe buitenlandse investeringen van 521 € per persoon in Slowakije tot 2.284 € per persoon in Tsjechië.
- De **uitgebreide Unie zal veel sterkere verschillen vertonen**. De kloof in BBP tussen de rijkste 10% en de armste 10% van de bevolking zal bijna dubbel zo groot zijn als momenteel, en meer dan een kwart van de bevolking zal wonen in regio's waar het BBP per hoofd van de bevolking 75% van het EU-gemiddelde bedraagt.
- De **netto arbeidsdeelname van een uitgebreide Unie zou thans 62,6% bedragen** - iets lager dan in de huidige lidstaten. De toename van de werkgelegenheid kan echter opnieuw aantrekken in het vooruitzicht van de toetreding, als de toekomstige lidstaten verdere hervormingen doorvoeren overeenkomstig de prioriteiten die zij samen met de Gemeenschap hebben bepaald.
- De **structuur van de industrie en de werkgelegenheid** verschilt van de huidige lidstaten, waarbij de landbouw die een veel groter aandeel van de werkgelegenheid vertegenwoordigt. De industriële basis van die landen neigt in de richting van middelmatig tot laagtechnologische sectoren.
- **Er zijn grote infrastructuurbehoeften**. Alleen al de vervollediging van de vervoersinfrastructuur, die toegang geeft tot de interne markt, zal een investering van ongeveer 100 miljard € vergen, zoals blijkt uit de onderhandelingen over de trans-Europese vervoersnetwerken in het kader van de uitbreiding. Dat komt neer op 1,5% van het BBP van de toekomstige lidstaten tot 2015.
- **Wellicht zal verdere herstructurering van de industrie noodzakelijk zijn**, vooral in de staalsector, waar er nog steeds een overcapaciteit bestaat, en in de industrieën die nog altijd in handen van de overheid zijn en moeilijk zullen kunnen optomen tegen de sterkere concurrentie.

In vele toekomstige lidstaten heeft de strategie van Lissabon gewerkt als katalysator voor hun omvangrijke structurele hervormingen. Er is echter niet overal evenveel vordering gemaakt en vooral op een aantal prioritaire gebieden is er achterstand. Voor de meeste kandidaat-lidstaten zal het enige tijd duren vooraleer zij een inkomenspeil bereiken dat het EU-gemiddelde benadert. In 2001 haalden de toekomstige lidstaten een gemiddeld BBP per hoofd van de bevolking van 45% (in KKS) van het EU-gemiddelde, hoewel de groeicijfers van vorig jaar voor de meeste van die landen hoger lagen dan die van de huidige lidstaten.

Sinds 1995 werd voor alle toekomstige lidstaten een verbetering van de arbeidsproductiviteit opgetekend, een evolutie die weliswaar soms onderbroken werd door een tijdelijke recessie in de betreffende landen. Het niveau van de arbeidsproductiviteit loopt nog steeds sterk uiteen en varieert van 83% van het EU-gemiddelde in Cyprus tot 33 % in Letland.

Zowel de huidige als de toekomstige lidstaten staan voor verschillende uitdagingen. Met name de noodzaak om de stimulansen te verbeteren in de belasting- en uitkeringsstelsels en de arbeidsmarktinstellingen om de netto arbeidsdeelname te verhogen, de concurrentieregels en

de mededingingsautoriteiten te versterken, verdere inspanningen om de overheidssector efficiënter te maken, hervorming van netwerkindustrieën om het concurrentievermogen te verhogen, en de noodzaak om hun knowhow en kennisinfrastructuur op te bouwen. Dat zal hen in staat stellen zich aan te passen aan de kenniseconomie. Hoewel de recente ontwikkelingen in deze landen indrukwekkend zijn, is de omvang van de gezamenlijke uitdaging er nog veel groter dan voor de huidige lidstaten. De tien nieuw lidstaten zijn zich echter bewust van deze uitdagingen en in de economische pre-toetredingsprogramma's hebben ze reeds hun eigen hervormingsagenda vastgesteld.

4. KIEZEN VOOR GROEI: PRIORITEITEN VOOR DE KOMENDE TWAALF MAANDEN

In dit verslag is gepleit voor **versnelde structurele hervormingen** om de productiviteit en werkgelegenheid te stimuleren en milieuschade te helpen loskoppelen van economische groei. Dit moet de prestatieverbeteringen opleveren die nodig zijn om alle doelstellingen van de strategie van Lissabon te verwezenlijken terwijl de Unie tegelijk tien nieuwe lidstaten binnenhaalt.

De voorjaarsbijeenkomst van de Europese Raad moet de koers en het tempo van de toekomstige werkzaamheden bepalen. Hij moet samen met het Europees Parlement richtsnoeren voor de Raad vaststellen. Hij moet **gebruik maken van het nieuwe driejarenperspectief van de belangrijkste beleidsinstrumenten van de Unie** voor structurele hervormingen – de globale richtsnoeren voor het economisch beleid, de strategie voor de interne markt en de richtsnoeren voor de werkgelegenheid. Hij moet voor de komende fasen data en verantwoordelijkheden vaststellen.

Door de moeilijke economische omstandigheden en de politieke onzekerheid van het afgelopen jaar mogen de veranderingen geen vertraging oplopen. Integendeel, een en ander pleit eerder voor een versterking van de hervormingen van Lissabon. Deze zijn nodig om op de middellange termijn te waarborgen dat de Unie beter opgewassen is tegen onzekerheden en economische schokken in de toekomst. Lissabon blijft de juiste manier om dit te bereiken, niet in het minst vanwege zijn brede, gecoördineerde benadering waarvan de verschillende geleidingen elkaar versterken.

4.1 Lissabon blijft de juiste strategie

Het verslag heeft **aangetoond dat structurele hervormingen de algemene prestaties** van de Unie **kunnen opvoeren**. Recente hervormingen hebben de groei gestimuleerd, banen gecreëerd en mensen geholpen niet in armoede of sociale uitsluiting te vervallen. Toekomstige hervormingen zullen tot vergelijkbare verbeteringen leiden die de jaarlijkse groeicijfers in de loop van de komende tien jaar in de buurt van de 3 procent of meer zullen brengen en de 15 miljoen extra banen zullen creëren die nodig zijn om de werkgelegenheidsdoelstellingen van Lissabon te halen. Tegelijkertijd moet de allesomvattende strategie van Lissabon de hervormingen zodanig vooruit helpen dat de verbeteringen economisch, sociaal en uit milieuoogpunt duurzaam zijn.

Op vele terreinen van de strategie van Lissabon **doen sommige lidstaten het al even goed als of zelfs beter dan de doelstellingen die voor 2010 zijn gesteld**. Bovendien komen bij de beoordeling van de best presterende landen op grond van de in overleg met de Raad gekozen structurele indicatoren steeds weer dezelfde landen – Denemarken, Zweden en Finland – als

de beste uit de bus. Dit bewijst dat op alle fronten – economisch, sociaal en milieu – vooruitgang kan worden geboekt als de beleidsmix maar goed is. Het duidt op de onbenutte mogelijkheden in andere lidstaten en op het belang van benchmarking en het leren van de ervaringen van anderen.

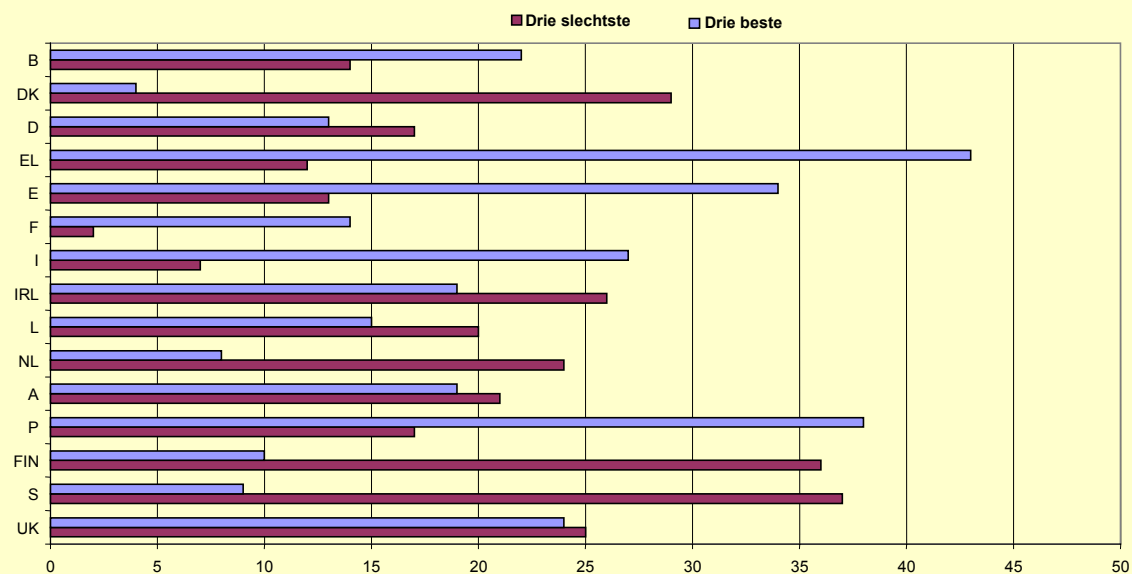
Kader 11 Structurele indicatoren – Best presterende landen

De strategie van Lissabon wordt ondersteund door een uitgebreide en evenwichtige set structurele indicatoren die de prestatie van de lidstaten op zes gebieden (algemene economische prestaties, werkgelegenheid, onderzoek en innovatie, economische hervormingen, sociale samenhang en milieu) weergeven. Hoewel de indicatoren een hele reeks factoren bestrijken die in uiteenlopende mate bijdragen tot het welslagen van de hervormingen van Lissabon, bieden zij niettemin een **momentopname van de relatieve prestaties van de lidstaten** en – voor het eerst dit jaar – de toekomstige lidstaten en de kandidaat-lidstaten. De volledige set indicatoren is te vinden in het begeleidende werkdocument¹⁶ bij dit verslag. Een overzichtstabel is ook aan dit verslag gehecht.

Opvallend is dat sommige landen, met name **Zweden, Finland en Denemarken**, steeds opnieuw in de top drie van de best presterende lidstaten staan. Dit zijn landen die allang voor de strategie van Lissabon van start gingen, ingrijpende en geslaagde hervormingen hadden doorgevoerd.

Onderstaande grafiek laat zien hoe vaak de lidstaten voor de structurele indicatoren tot de drie best/slechtst presterende landen behoren. Hierbij is uiteraard enige voorzichtigheid geboden. In de eerste plaats geeft de grafiek een statisch beeld van de situatie te zien, gebaseerd op de huidige indicatoren zonder rekening te houden met de verschillende vertrekpunten. Evenmin geeft het een beeld van de sterke groei en vooruitgang die sommige landen – Griekenland, Portugal en met name Ierland en Spanje – de laatste jaren hebben doorgemaakt en zo hun achterstand op de best presterende landen van de Unie zijn ingelopen. Ten slotte lopen de door de Raad in overleg met de Commissie gekozen indicatoren nogal uiteen, zodat de grafiek niet als een geaggregeerde maatstaf voor de prestatie mag worden beschouwd.

Fig. 5: Hoe vaak een lidstaat behoort tot de groep van drie best/slechtst presterende landen voor de structurele indicatoren

Andere landen doen het goed, maar niet consequent voor alle indicatoren. Tegelijkertijd komen alle lidstaten voor de volledige set structurele indicatoren minstens één keer voor in de groep best presterende landen.

¹⁶ SEC(2003) 25, 14.1.2003. De structurele indicatoren zijn ook te vinden op de website van Eurostat, waar zij rond het midden van elke maand worden bijgewerkt (<http://europa.eu.int/comm/eurostat/>).

Een andere aanwijzing voor de in het afgelopen jaar geboekte vooruitgang wordt hieronder, waar een samenvatting wordt gegeven van de beoordeling door de Commissie van de geboekte vooruitgang ten opzichte van de landspecifieke aanbevelingen in de globale richtsnoeren voor het economisch beleid voor 2002¹⁷. Deze hebben uiteraard geen betrekking op de gehele strategie van Lissabon, maar slechts op onderdelen daarvan.

	Overheidsfinanciën	Arbeidsmarkten	Productmarkten
BELGIË	ENIGE	ENIGE	ENIGE
DENEMARKEN	GOED	ENIGE	GOED
DUITSLAND	BEPERKT	BEPERKT	ENIGE
GRIEKENLAND	ENIGE	ENIGE	ENIGE
SPANJE	ENIGE	ENIGE	ENIGE
FRANKRIJK	BEPERKT	ENIGE	ENIGE
IERLAND	ENIGE	ENIGE	ENIGE
ITALIË	BEPERKT	ENIGE	ENIGE
LUXEMBURG	ENIGE	ENIGE	BEPERKT
NEDERLAND	ENIGE	ENIGE	ENIGE
OOSTENRIJK	BEPERKT	BEPERKT	ENIGE
PORTUGAL	ENIGE	ENIGE	ENIGE
FINLAND	ENIGE	ENIGE	BEPERKT
ZWEDEN	GOED	GOED	ENIGE
VER. KONINKRIJK	ENIGE	ENIGE	GOED

De uitdaging van de **uitbreiding stelt de doelstellingen van Lissabon niet ter discussie**. De huidige lidstaten moeten die doelstellingen aanhouden en de nieuwe moeten de best presterende als ijkpunt nemen. De uitbreiding biedt zowel voor de nieuwe als voor de huidige lidstaten kansen.

Tegelijkertijd **hangt de geloofwaardigheid van de hervormingen van Lissabon het meest af van de omzetting van beleidsverklaringen in actie**, zodat de lidstaten op hun daden en niet alleen op hun woorden kunnen worden beoordeeld.

De Raad en het Europees Parlement hebben veel gedaan om de verwachtingen op het niveau van de Europese Unie waar te maken. Vooruitgang moet echter een kwestie van overtuiging zijn en niet van forceren. Het is een moeilijke uitdaging ervoor te zorgen dat op Europees niveau genomen besluiten tot actie in het veld leiden. Dit kan en moet serieuzer worden aangepakt. Of zij nu worden afgemeten aan de tijdige uitvoering van richtlijnen of aan nationaal beleid om de doelstellingen van Lissabon bij te houden, de prestaties van de lidstaten lopen nog te ver uiteen. Dit ondermijnt de interne markt en is schadelijk voor de werkgelegenheid, de innovatie en de groei. Op korte termijn zou het vertrouwen in het vermogen van de Unie om veranderingen door te voeren aanzienlijk kunnen worden opgevijseld als men er blijk van zou geven beter in staat te zijn veranderingen op nationaal niveau te bewerkstelligen en belangrijke besluiten in de aanloop tot de voorjaarsbijeenkomst van de Europese Raad te deblokken.

¹⁷ Mededeling over de uitvoering van de globale richtsnoeren voor het economisch beleid voor 2002, COM(2003) 4, 14.1.2003.

Kader 12 Een brede en gecoördineerde benadering van de hervormingen

Dit verslag heeft aangetoond dat:

- **Omvangrijke hervormingen de meeste vruchten afwerpen.** Een fragmentarische aanpak van de hervormingen is veel minder effectief. Een effectievere coördinatie en samenhang van het beleid, zowel in- als extern, versterkt het succes van de Unie. De lidstaten moeten echter ook een even brede aanpak volgen bij hun nationale hervormingen.
- **Een gecoördineerde aanpak het meest effectief is.** Als de hervormingen van Lissabon in alle lidstaten op een gecoördineerde manier worden doorgevoerd, zal het doorwerkingseffect van het ene op het andere land het grootst zijn. Dit neemt voor de lidstaten de belemmering weg om de volledige kosten van de hervormingen te dragen, maar zij zien wel de voordelen in andere lidstaten en in het eigen land toenemen. Het creëert ook een kritische massa die voor de Europese Centrale Bank aanleiding kan zijn zich in monetaire aangelegenheden inschikkelijker op te stellen, wat op zijn beurt het kortetermijneffect van bepaalde hervormingen kan helpen verzachten.
- **De wisselwerking tussen structurele hervormingen en het macro-economisch beleid versterkt moet worden.** Dit is niet nieuw. Allang wordt algemeen erkend dat een solide macro-economisch beleid het beste kader biedt voor de doorvoering van hervormingen. Door de coördinatie van het economisch beleid te versterken conform de mededeling van de Commissie van november jl. over de verbetering van de coördinatie van het begrotingsbeleid¹⁸, kan de Unie de wisselwerking tussen de twee vergroten, met name door solide en duurzame overheidsfinanciën veilig te stellen en de bijdrage van de overheidsfinanciën aan de groei en werkgelegenheid volgens de strategie van Lissabon te verhogen.

4.2 Bouwen aan economische, sociale en milieugovernance rond de voorjaarsbijeenkomst van de Europese Raad

De strategie van Lissabon moet deze brede en gecoördineerde benadering continueren. Alle drie de dimensies van de vooruitgang moeten worden gehandhaafd en in sommige gevallen worden versterkt.

In 2002 is het governancestelsel aangepast om het een doeltreffendere rol te kunnen laten spelen in de verwezenlijking van de doelstellingen van de strategie van Lissabon. De voorjaarsbijeenkomst van de Europese Raad blijft de belangrijkste jaarlijks terugkerende gelegenheid waar de geboekte vooruitgang aan de hand van het voorjaarsverslag van de Commissie zal worden getoetst. Daar moeten de prioriteiten voor de werkzaamheden van de Raad worden vastgesteld en richtsnoeren voor de lidstaten worden opgesteld via de belangrijkste op het Verdrag gebaseerde coördinatie-instrumenten van de Unie en voor het beleid dat tot structurele hervormingen moet leiden. Het tijdschema van deze instrumenten – de globale richtsnoeren voor het economisch beleid en de richtsnoeren voor de werkgelegenheid – is thans gesynchroniseerd¹⁹. Evenals de strategie voor de interne markt zullen deze vanaf 2003 voor drie in plaats van één jaar worden opgesteld.

Daarnaast heeft de Raad zijn samenstellingen gestroomlijnd met onder andere de instelling van een nieuwe Raad (Concurrentievermogen) en de toewijzing van een duidelijke, algemene coördinerende rol aan de Raad (Algemene Zaken en Externe Betrekkingen) in de voorbereiding van de voorjaarsbijeenkomst van de Europese Raad²⁰.

¹⁸ Mededeling van de Commissie over de verbetering van de coördinatie van het begrotingsbeleid, COM(2002) 668, 27.11.2002.

¹⁹ Mededeling van de Commissie over het stroomlijnen van de jaarlijkse coördinatiecyclus voor economisch en werkgelegenheidsbeleid, COM(2002) 487, 3.9.2002.

²⁰ Niettegenstaande deze stroomlijning zijn bij de strategie van Lissabon, naast de coördinerende rol van de Raad (Algemene Zaken en Externe Betrekkingen), zes van de negen samenstellingen van de Raad betrokken, namelijk Economische en Financiële Zaken; Werkgelegenheid, Sociaal Beleid,

Ten slotte moet de Europese Raad ook zijn samenwerking met het Europees Parlement versterken om de agenda van de strategie van Lissabon volgens plan af te werken, zodat alle belangrijke besluiten voor de verkiezingen van het Europees Parlement in juni 2004 kunnen worden genomen.

Dit alles versterkt de governance van de Unie en de rol van de voorjaarsbijeenkomst van de Europese Raad in de algehele coördinatie van het economisch, sociaal en milieubeleid.

4.3 Duurzame groei tot stand brengen en meer werkgelegenheid scheppen in een hechte samenleving

De komende twaalf maanden moet de Unie prioriteit geven aan het stimuleren van investeringen in kennis en innovatie, alsook snellere structurele hervormingen om de productiviteit en de werkgelegenheid te bevorderen.

Daartoe:

- **Moeten de publieke en particuliere investeringen in onderzoek, onderwijs en opleiding en in de invoering van nieuwe technologieën opgevoerd worden, en moeten de producten-, diensten- en kapitaalmarkten dringend hervormd worden om nieuwe kansen te scheppen en concurrentie en innovatie te bevorderen;**
- **Moet de hervorming van de arbeidsmarkten** volgehouden en uitgebreid worden, met name in lidstaten die geen gelijke tred houden, moet in menselijk kapitaal en levenslang leren geïnvesteerd worden, en moet **het Europese sociale model gemoderniseerd worden**, onder andere door de open coördinatiemethode voor sociale bescherming te versterken;
- **Moet bij de hervormingen de druk op het milieu verlicht worden** en moet de Unie **het voortouw nemen op het gebied van milieutechnologie.**

Ter ondersteuning van deze maatregelen moeten **de prioriteiten van de strategie van Lissabon beter** in de communautaire instrumenten en de monitoringmechanismen voor de coördinatie van het macro-economisch beleid **geïntegreerd worden**, moet **bij de beleidsontwikkeling rekening gehouden worden met duurzaamheid** en moeten onze interne beleidsmaatregelen op onze externe verbintenissen afgestemd zijn.

Tijdens de **voorjaarsbijeenkomst van de Europese Raad** moeten **deadlines voor beslissingen** op Europees niveau vastgesteld worden. (Voor het tijdschema en een overzicht van welke maatregelen onder de verantwoordelijkheid van welke Raadsformatie vallen, zie tabel 13 aan het einde van dit hoofdstuk). Voor de lidstaten is in dit opzicht een dubbele taak weggelegd: ten eerste moeten ze binnen de EU-instellingen snel overeenstemming bereiken, en ten tweede moeten ze de overeengekomen maatregelen op nationaal niveau toepassen.

Op andere gebieden zullen de Gemeenschap en de lidstaten verschillende instrumenten gebruiken. De Gemeenschap zal via de Structuurfondsen een belangrijke financiële rol spelen. Ongeveer tien procent van de middelen worden gebruikt om investeringen in onderzoek, innovatie en de informatiemaatschappij te ondersteunen; ruim een kwart wordt gebruikt voor human resources development en onderwijs. Vijfentwintig procent wordt gebruikt om trans-

Europese transport- en energienetwerken te financieren. Bij een tussentijdse evaluatie in de loop van 2003 zullen de lidstaten het effect van hun programma's kunnen beoordelen. In het voorjaar van 2003 zal een bijeenkomst van de ministers voor regionale ontwikkeling en werkgelegenheid worden gehouden om te beoordelen in welke mate de doelstellingen van Lissabon in de nationale programma's geïntegreerd zijn en om, rekening houdend met de beleidslijnen in dit verslag, eventuele wijzigingen te overwegen.

In de meeste gevallen zijn echter vooral de lidstaten voor de tenuitvoerlegging van de strategie van Lissabon verantwoordelijk. Het is van wezenlijk belang dat zowel de lidstaten als de sociale partners en andere betrokken actoren een actieve bijdrage leveren. Het werkprogramma dat de sociale partners in november 2002 hebben afgesproken, vormt een belangrijke stap in hun bijdrage aan de agenda van Lissabon. Om hun betrokkenheid te vergroten, moet de Raad Werkgelegenheid, Sociaal beleid, Volksgezondheid en Consumentenzaken de tripartiete sociale top vóór de voorjaarsbijeenkomst van de Europese Raad bij een besluit van de Raad formaliseren.

4.3.1 Kansen scheppen door kennis en markthervormingen

Kennis, vaardigheden en innovatie benutten

Het succes van de Unie op lange termijn zal voor een groot deel afhangen van de mate waarin bedrijven en mensen kennis kunnen voortbrengen en deze in commerciële resultaten en nieuwe vaardigheden kunnen omzetten. Het lage niveau van de investeringen in onderzoek is een belangrijke rem op de innovatie en het groeipotentieel in de Unie.

Daarom moeten de Raad Concurrentievermogen en de Raad Onderwijs, Jeugdzaken en Cultuur onderzoeken hoe regeringen en vooral bedrijven aangemoedigd kunnen worden om in kennis en innovatie te investeren. De Raad Concurrentievermogen moet ook actief zijn horizontale rol vervullen en met de ontwikkelingen op de interne markt, in het bedrijfsleven en in de onderzoekssector rekening houden om het algemene concurrentievermogen te bevorderen. De open coördinatiemethode – waarbij met name nationale doelstellingen vastgesteld worden – begint te functioneren op het gebied van onderwijs, onderzoek, innovatie en bedrijven, maar moet beter benut worden om optimale praktijken uit te wisselen en vooruitgang te bevorderen.

Kennis, vaardigheden en innovatie bevorderen houdt met name het volgende in:

- Om in de behoefte van hoog- en middentechnologische bedrijven aan hooggekwalificeerd personeel te kunnen voorzien, moeten de lidstaten – zowel publieke als particuliere – **investeringen in kennis** bevorderen, van basisvaardigheden tot onderzoek op hoog niveau. Op nationaal niveau moeten de investeringen, rekening houdend met de huidige budgettaire beperkingen, meer op de ontwikkeling van vaardigheden, de bevordering van O&O en de invoering van informatie- en communicatietechnologieën toegespitst worden. Ook moet bijzondere aandacht besteed worden aan een doeltreffend gebruik van de beschikbare middelen;
- De Raad Onderwijs, Jeugdzaken en Cultuur moet vorderingen maken met de **uitvoering van het actieplan voor de doelstellingen van de onderwijsstelsels over tien jaar** en moet benchmarks vaststellen en gebruiken om de globale investeringen in human resources te bevorderen, de voortgang te monitoren en optimale praktijken vast te stellen;

- Met het oog op **de doelstelling van Barcelona voor investeringen in O&O** moet publieke financiering van O&O op dergelijke wijze gebruikt worden dat particuliere financiering aangetrokken kan worden en dat rekening gehouden wordt met de groeiende rol van grensoverschrijdende samenwerking op onderzoeksgebied. De Commissie zal de Raad en het Europees Parlement in de loop van dit jaar een actieplan presenteren om de investeringen in O&O en innovatie te stimuleren, rekening houdend met de ervaring en de optimale praktijken van lopende nationale maatregelen. In het kader van de open coördinatiemethode op onderzoeksgebied moeten de Raad Concurrentievermogen en de lidstaten zowel gemeenschappelijke als afzonderlijke doelstellingen vaststellen, de voortgang monitoren en beste praktijken vaststellen;
- Meer in het algemeen moeten op communautair en op nationaal niveau meer maatregelen worden genomen om **het ondernemingsklimaat te verbeteren**. Met name de regelgeving voor bedrijven moet beperkt en vereenvoudigd worden. Om daar op Europees niveau toe bij te dragen, zal de Commissie binnenkort van start gaan met een doorlopend **programma om de bestaande communautaire wetgeving vóór de voorjaarsbijeenkomst van de Europese Raad van 2005 te vereenvoudigen en te consolideren**;
- De lidstaten moeten het **globale klimaat voor speerpunt- en andere geavanceerde technologieën** verbeteren, bijvoorbeeld door vorderingen te maken met het Europese actieplan voor biotechnologie. Op dat laatste gebied moet belangrijke wetgeving nog door negen lidstaten worden omgezet en hangt de voortgang vooral van de lidstaten af. De nadruk moet worden gelegd op **clusters op nationaal, regionaal en lokaal niveau** waarin deskundigen, bedrijven, regelgevende overheden en financiële instellingen samen een strategische agenda voor speerpunttechnologieën kunnen opstellen of bepaalde problemen kunnen behandelen die een grote invloed hebben op groei of duurzaamheid. Deze clusters kunnen de vorm aannemen van **Europese technologieplatforms** op gebieden zoals spoorwegen, luchtvaart, schone staalproductie, plantengenomica of de overschakeling op waterstof als brandstof in de energiesector;
- De Europese Investeringsbank moet, naast zijn succesvolle Innovatie 2000-initiatief (i2i), dat momenteel afloopt, meer ondersteuning bieden voor de strategie van Lissabon. In de toekomst moet de EIB investeringen in de Europese kennisindustrie, en met name in O&O en innovatie in de particuliere en publieke sector, bevorderen en de risicokapitaalmarkten ondersteunen;
- De Raad Concurrentievermogen moet met betrekking tot het **Gemeenschapsoctrooi** vóór de voorjaarsbijeenkomst van de Europese Raad **voor een doorbraak zorgen**; anders zal de Commissie overwegen om haar voorstel op de voorjaarsbijeenkomst in te trekken. Het Gemeenschapsoctrooi is uitgegroeid tot een bewijs van het belang dat de Unie hecht aan innovatie en kennis.

De beloofde hervormingen doorvoeren

De agenda voor economische hervorming bouwt voort op tien jaar succes van de interne markt. Doel is de goederen-, diensten- en kapitaalmarkten in de hele Unie beter te doen presteren. De hervormingen scheppen nieuwe kansen voor investeringen en economische groei. De werkzaamheden zijn reeds goed gevorderd. Gedurende het komende jaar moet erop

worden toegezien dat de reeds overeengekomen hervormingen afgerond worden en dat bedrijven en mensen in staat zijn om deze nieuwe kansen te benutten.

Ten eerste moeten definitieve beslissingen genomen worden over nog niet goedgekeurde hervormingen op het gebied van energie, vervoer, overheidsopdrachten, sociale zekerheid en kwalificaties. De Raad Concurrentievermogen moet ook een nieuwe impuls geven aan de **totstandbrenging van de interne dienstenmarkt**, en de Raad Economische en Financiële Zaken moet ervoor zorgen **dat de resterende belemmeringen voor een risicokapitaalmarkt eind 2003 opgeheven worden en dat het actieplan voor financiële diensten vóór eind 2005 uitgevoerd wordt**. Om vertrouwen te wekken en de globale stabiliteit van de financiële markten te bevorderen, moet op dat laatste gebied rekening gehouden worden met nieuwe kwesties zoals corporate governance.

Ten tweede is het bij het begin van het vierde jaar van de strategie tijd om ervoor te zorgen dat **aan alle noodzakelijke voorwaarden wordt voldaan om de reeds overeengekomen hervormingen optimaal te benutten**. Voorbeelden hiervan zijn:

- Zoals erkend in Barcelona, moeten betere grensoverschrijdende verbindingen en een verdere ontwikkeling van trans-Europese netwerken²¹ de openstelling van de energiemarkten bevorderen en verkeerscongestie helpen voorkomen, met name met het oog op de uitbreiding. Publieke financiering van infrastructuur kan worden aangevuld door publiek-particuliere samenwerking;
- Met name in het huidige ondernemingsklimaat, dat vooral de telecommunicatiesector heeft getroffen, is een kenniseconomie afhankelijk van de tijdige invoering van een nieuw regelgevend kader voor communicatiediensten en maatregelen ter bevordering van breedbandnetwerken en het gebruik van nieuwe multi-platform-onlinediensten bij de overheid en in de gezondheidssector, het onderwijs en het bedrijfsleven, overeenkomstig het eEurope 2005-actieplan. De Commissie zal tijdens de voorjaarsbijeenkomst van de Europese Raad verslag uitbrengen over regelgevings-, technische en andere kwesties met betrekking tot de informatiemaatschappij en de telecommunicatiesector;
- Om de bedrijfsinvesteringen in de voornaamste bedrijfssectoren in de Unie, zoals de farmaceutische en de chemische industrie, te bevorderen, moet snel vooruitgang worden geboekt bij de vaststelling en goedkeuring van nieuwe regels voor het functioneren van deze sectoren, zodat technologische vooruitgang beter kan worden benut en rekening kan worden gehouden met de doelstelling van duurzame ontwikkeling;
- De consolidering van het kader voor het beheer van diensten van algemeen belang in de Unie moet de ontwikkeling van de interne markt ondersteunen, de economische groei op lange termijn stimuleren en samenhang bevorderen. De Commissie zal binnenkort een groenboek over diensten van algemeen belang presenteren en werkt aan richtsnoeren voor de toepassing van de regels inzake overheidssteun op dit gebied.

²¹ Om de communautaire richtsnoeren voor het trans-Europese vervoersnetwerk te herzien, zal een groep op hoog niveau, voorgezeten door ex-commissaris Karel Van Miert en samengesteld uit vertegenwoordigers van de lidstaten, waarnemers uit de kandidaat-lidstaten, de EIB en de Commissie, in het voorjaar van 2003 aanbevelingen opstellen voor de prioriteiten voor het TEN- vervoersnetwerk in de huidige en toekomstige lidstaten tot 2020.

4.3.2 Nieuwe banen en een gemoderniseerd sociaal model voor een kennismaatschappij

Meer en beter banen op een integratieve arbeidsmarkt

In veel lidstaten blijken de arbeidsmarkten al beter bestand tegen de economische cyclus. Daaruit blijkt dat de **werkgelegenheidsdoelstellingen van Lissabon** dankzij de aan de gang zijnde hervormingen in het kader van de strategie van Lissabon **haalbaar zijn**. De middelmatige productiviteit, het tekort aan vaardigheden en de hoge inactiviteits- en werkloosheidscijfers blijven echter de groei remmen. Tegelijk vormen ze een risico voor de duurzaamheid op lange termijn van de vastgestelde verbeteringen, en beperken ze de kansen in de hele Unie. Dit is met name het geval voor vrouwen en oudere werknemers.

Daarom moeten de Raad Werkgelegenheid, Sociaal beleid, Volksgezondheid en Consumentenzaken en de lidstaten de hervorming van de nationale arbeidsmarkten voortzetten. Ze moeten verandering bevorderen en beheren op basis van een **herziene Europese werkgelegenheidsstrategie**²², waarin de werkgelegenheidsdoelstellingen beter op de doelstellingen van Lissabon zullen aansluiten. Lidstaten die tot dusver slechts in beperkte mate aan een beter functioneren van de Europese arbeidsmarkten hebben bijgedragen, moeten meer inspanningen leveren en uitvoerige hervormingen doorvoeren.

De nieuwe strategie streeft drie elkaar ondersteunende doelstellingen na, namelijk volledige werkgelegenheid en een grotere arbeidsparticipatie, de verbetering van de arbeidskwaliteit en de arbeidsproductiviteit, en de bevordering van samenhang en integratieve arbeidsmarkten. De strategie zal bijgevolg toegespitst zijn op kwesties die in eerdere voorjaarsverslagen werden benadrukt, zoals het evenwicht tussen flexibiliteit en werkzekerheid, ondernemerschap, de vermindering van zwartwerk, gelijke kansen, regionale verschillen, inzetbaarheid en de integratie van achtergestelde groepen.

In het kader van de voorjaarsbijeenkomst van de Europese Raad van dit jaar moet bijzondere aandacht worden besteed aan drie aspecten van de nieuwe strategie:

- **Verhoging van het werkgelegenheids- en participatiecijfer bij ouderen.** Op dit gebied worden de doelstellingen van Lissabon nog lang niet gehaald. Er zijn allesomvattende strategieën nodig om oudere werknemers aan te trekken en mensen die blijven werken, te belonen²³;
- **Verbetering van de productiviteit** door het bevorderen van het aanpassingsvermogen en de arbeidskwaliteit en door de nodige stimulansen en middelen voor particuliere en publieke investeringen in menselijk kapitaal en levenslang leren;
- **Versterking van de preventieve maatregelen en activeringsmaatregelen** ten behoeve van werklozen en **hervorming van de belastings- en uitkeringsstelsels** om werk lonend te maken en de structurele werkloosheid verder te verminderen.

²² Mededeling over de toekomst van de Europese werkgelegenheidsstrategie, COM(2003) 6 van 14.1.2003.

²³ Gezamenlijk verslag van de Raad en de Commissie "Vergroting van de arbeidsparticipatie en bevordering van beroepsactiviteit op oudere leeftijd", document nr. 6707 van de Raad van 8 maart 2002, goedgekeurd op basis van COM(2002) 9 van 24.1.2002.

Om ook in de komende tientallen jaren een hoog werkgelegenheids- en productiviteitsniveau te kunnen behouden, is een nieuwe aanpak van immigratie nodig. Een beter integratie van migranten in de samenleving moet daarbij centraal staan. Migranten kunnen immers vaak een grote bijdrage aan het ondernemerschap leveren. Tegelijk moet rekening worden gehouden met het effect van immigratie op de landen van oorsprong.

De herziene **Europese werkgelegenheidsstrategie moet resultaatgericht zijn en zo nodig streefcijfers omvatten** om de doelstellingen van de Unie te helpen verwezenlijken. Dit kan bijvoorbeeld het geval zijn voor het preventie- en activeringsbeleid en voor maatregelen met betrekking tot gelijke kansen, levenslang leren en gezondheid en veiligheid.

Op veel van deze gebieden vallen de maatregelen niet alleen onder de verantwoordelijkheid van de regeringen. Er zijn inspanningen van het bedrijfsleven en andere belanghebbenden, alsook een volledige en actieve betrokkenheid van de sociale partners nodig.

De socialebeschermingsstelsels moderniseren met het oog op de vergrijzing

Een duurzame verwezenlijking van de doelstellingen van Lissabon is slechts mogelijk als tegelijk ook op sociaal gebied vooruitgang wordt geboekt. Gedurende de komende jaren moet de nadruk vooral worden gelegd op de vermindering van het armoederisico en de modernisering van de socialebeschermingsstelsels met het oog op de uitdaging van de vergrijzing:

- Om hun integratiebeleid ambitieuzer te maken, moeten de lidstaten van de gelegenheid gebruik maken om in hun nationale actieplannen voor sociale integratie voor 2003-2005 **nationale doelstellingen** op te nemen **om het aantal mensen dat risico loopt op armoede en sociale uitsluiting, vóór 2010 aanzienlijk te verminderen**;
- De **aan de gang zijnde hervormingen om duurzame en toereikende pensioenstelsels te garanderen**, moeten onverminderd voortgezet worden. Ook voor de gezondheidszorg- en langdurige-zorgstelsels vormt de vergrijzing een uitdaging. Het is met name van belang om de pensioenstelsels aan nieuwe behoeften aan te passen, het werkgelegenheidscijfer te verhogen en oudere werknemers aan te moedigen om langer te blijven werken. De Raad Economische en Financiële Zaken en de Raad Werkgelegenheid, Sociaal beleid, Volksgezondheid en Consumentenzaken moeten er samen op toezien dat alle lidstaten deze kwesties actief aanpakken;
- De **stroomlijning van de huidige, versnipperde acties met betrekking tot sociale integratie en pensioenen** en te zijner tijd ook de samenwerking op het gebied van gezondheidszorg en "werk lonend maken" in één open coördinatiemethode zal aan de noodzakelijke hervorming van de socialebeschermingsstelsels bijdragen. De Raad Werkgelegenheid, Sociaal beleid, Volksgezondheid en Consumentenzaken moet deze stroomlijning, die de sociale dimensie van de strategie van Lissabon aanzienlijk zal versterken, in samenwerking met de Raad Economische en Financiële Zaken actief voortzetten. De Commissie zal hierover een mededeling goedkeuren.

4.3.3 De druk op het milieu verlichten

Naarmate markten worden aangeboord en nieuwe banen worden geschapen is het ook van essentieel belang ervoor te zorgen dat deze ontwikkelingen duurzaam verlopen en dat het groei- en het milieubeleid elkaar versterken. Nieuwe inspanningen zijn nodig om de communautaire milieuwetgeving ten uitvoer te leggen, ze aan te vullen door economische instrumenten te gebruiken om de juiste signalen en prikkels te geven teneinde gedrag te veranderen, subsidies met negatieve gevolgen te schrappen en minder middelen te gebruiken dan wel ze op meer doeltreffende wijze te hergebruiken.

Dit dient bij te dragen tot de ontkoppeling die noodzakelijk is om **ervoor te zorgen dat de economie sneller kan groeien zonder de druk op het milieu te verhogen** en dat zij **gebruik kan maken van het groeipotentieel van de schonere technologieën**.

Nieuwe milieutechnologieën helpen ook doordat zij meer milieubescherming bieden voor minder geld. De landen en regio's die nu in staat zijn deze technologieën te hanteren, zullen in belangrijke mate bepalen hoe de wereld van morgen eruit ziet. De Commissie publiceert binnenkort een vooruitgangsverslag met het oog op een compleet actieplan in december 2003. Dit actieplan zal de stappen beschrijven die nodig zijn om de leidende rol van Europa bij de verspreiding van deze technologieën te ondersteunen.

Recente ongevallen zoals de ondergang van de olietanker Prestige veroorzaken economische en milieuschade op lange termijn voor de betrokken gebieden en sectoren. Nieuwe en moderne technologieën, alsmede een tijdige tenuitvoerlegging door de lidstaten van de goedgekeurde maatregelen inzake veiligheid van de zeevaart, zullen ook de kustlijnen van de Unie veiliger helpen maken.

Hierbij moeten zowel de Raad inzake Vervoer, Telecommunicatie en Energie als de Raad inzake Energie een grote rol spelen. In het bijzonder:

- De lidstaten moeten de tenuitvoerlegging van de bestaande ERIKA I- en II-wetgeving versnellen en moeten de Raad inzake Vervoer, Telecommunicatie en Energie en de Raad inzake Energie ervoor zorgen dat de door de Commissie voorgestelde maatregelen om het risico van ongevallen in de toekomst te verkleinen tijdig worden goedgekeurd²⁴.
- Maatregelen met het oog op een **voortdurende vermindering van de uitstoot van broeikasgassen en voor een betere kwaliteit van de lucht** tegen de trend in van toenemende vraag naar vervoer en stijgend energieverbruik moeten prioritair worden behandeld. Voor energie dient een belangrijke eerste stap de goedkeuring te zijn door de Raad Economische en Financiële Zaken van het hangende voorstel inzake energieheffingen, zulks voor de voorjaarsbijeenkomst van de Europese Raad.
- De lidstaten moeten nieuwe inspanningen doen om te voldoen aan hun **Kyoto-verbintenissen**. De nadruk dient te liggen op maatregelen die weinig kosten, zoals emissiehandel en schrappen van voor het milieu schadelijke subsidies. Dergelijke

²⁴ Met het oog op de toenemende politieke onzekerheid en de gevolgen daarvan voor de olieprijs en energiebevoorrading, dient de Raad inzake Vervoer, Telecommunicatie en Energie ook vooruitgang te boeken bij de voorstellen voor olie- en gasvoorraden in het kader van het waarborgen van de energievoorziening van de EU.

stappen zullen van belang zijn om het indicatieve streefdoel van de Europese Raad inzake hernieuwbare energie te halen.

- **Biodiversiteit en habitats** ondervinden druk van een reeks economische activiteiten. Goedkeuring door de Raad Landbouw en Visserij van voorstellen van de Commissie inzake landbouw en visserij zou een aanzienlijke bijdrage leveren tot de bescherming van biodiversiteit en de toekomst van deze sectoren op langere termijn helpen veiligstellen. De besluiten van december 2002 inzake visserijhervorming zijn een belangrijke stap vooruit.
- Er is reeds overeenstemming bereikt over maatregelen die de band tussen aangroei van het vervoer en BBP moet helpen verbreken door het vervoer over te hevelen naar milieuvriendelijker transportmiddelen, maar dit alleen is niet voldoende. **De prijsstelling van vervoersinfrastructuur** zal een belangrijk instrument worden bij het beheersen van de druk op het milieu en leiden tot een snellere omschakeling naar meer duurzame transportmiddelen. De opbrengsten daarvan kunnen worden gebruikt voor de financiering van infrastructuur op basis van partnerschappen tussen de particuliere sector en de overheid. De lidstaten dienen ook de nationale transportheffingen te hervormen zodat deze nauwer aansluiten op vervuiling en CO₂-uitstoot, hetgeen mogelijk is zonder de totale belastingdruk te verhogen.
- Algemeen kan men stellen dat duurzaamheid op lange termijn moet worden bevorderd door een **prijstellings- en heffingenbeleid** dat een duidelijk verband legt tussen de economische activiteit en de reële maatschappelijke kosten die daardoor worden veroorzaakt.

4.4 Lissabon inbedden in degelijk economisch beleid

De hierboven uiteengezette stappen hebben het meest kans op slagen als zij ondersteund worden door goed gecoördineerd macro-economisch beleid. Hierbij dient de Raad Economische en Financiële Zaken een rol te spelen door het opstellen van de globale richtsnoeren van het economisch beleid voor 2003 ter goedkeuring door de Europese Raad in juni. Deze richtsnoeren dienen een economisch kader tot stand te brengen dat de in dit verslag beschreven prioriteiten ondersteunt. De richtsnoeren spelen een **tweeledige rol**: zij beschrijven de macro-economische voorwaarden voor stabiele groei en werkgelegenheid en bieden het economische kader voor structurele hervormingen op basis van de op de voorjaarsbijeenkomst van de Europese Raad uitgezette koers.

Inzake hervorming van macro-economisch beleid bevat de mededeling van de Commissie van november 2002 voorstellen voor een betere tenuitvoerlegging van het Stabiliteits- en groeipact²⁵. De voorstellen garanderen de belangrijkste begrotingsdoelstellingen van degelijke en duurzame openbare financiën en erkennen de noodzaak de bijdrage van de openbare financiën aan groei en werkgelegenheid overeenkomstig de strategie van Lissabon te verhogen. Dit maakt deel uit van een meer algemene aanpak ter versterking van de coördinatie van het economisch beleid en stemt overeen met de voorstellen ter zake van de Commissie aan de Conventie over de toekomst van Europa²⁶.

²⁵ Mededeling van de Commissie over de verbetering van de coördinatie van het begrotingsbeleid, COM(2002) 668 van 27.11.2002.

²⁶ Mededeling van de Commissie over de institutionele structuur: Vrede, vrijheid en solidariteit voor de Europese Unie COM(2002) 728 definitief, 4.12.2002.

4.5 Garanderen dat duurzaamheid ter dege aan bod komt

De strategie van de Unie voor duurzame ontwikkeling is, zoals in de voorgaande verslagen voor de voorjaarsbijeenkomst vermeld, de basis onder alle Lissabon-acties. Dit betekent vooruitgang in alle drie de pijlers van duurzaamheid - op economisch, sociaal en milieugebied. Uitvoering van deze strategie is van essentieel belang, maar vormt een grote uitdaging. De beleidsmakers moeten grote aandacht besteden aan de interactie van de verschillende dimensies en erop letten dat aandachtspunten op korte termijn niet tot "lapwerkoplossingen" leiden die vooruitgang naar doelstellingen op langere termijn belemmeren.

Het nieuwe effectenbeoordelingssysteem van de Commissie zal een belangrijk instrument zijn bij het verbeteren van de samenhang van kernvoorstellen van de Commissie. Dezelfde aandacht moet nu komen van het Europees Parlement en van de lidstaten bij de beoordeling van het effect van amendementen op voorgestelde nieuwe regelingen dan wel nationale maatregelen ter omzetting van Gemeenschapsrecht.

Een bijkomende prioriteit voor deze voorjaarsbijeenkomst van de Europese Raad is het opvolgen door de lidstaten en de Unie van Doha, Monterrey en Johannesburg. Dit kan bijdragen tot de verbetering op lange termijn van de prestaties van zowel de Unie als van haar partners over heel de wereld. Dat vergt leiderschap bij het nastreven van globale oplossingen voor de belangrijkste niet-duurzame tendensen.

Daarvoor is vooruitgang nodig inzake de reeds opgestelde brede agenda van handel en ontwikkeling, maar wijst eens te meer op het belang van landbouw- en visserijhervormingen die economische en milieuresultaten moeten afwerpen.

Tabel 13 Rol en verantwoordelijkheden - Vergaderingen van de Raad en noodzakelijke wetgevingsbesluiten / richtsnoeren om vooruitgang te boeken met Lissabon

<i>Prioriteit</i>	<i>Raad</i>	<i>Doelstelling</i>
Kansen scheppen door kennis en markthervormingen	Concurrentievermogen	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Doorbraak inzake het Gemeenschapsoctrooi voor de voorjaarsbijeenkomst van de Europese Raad in 2003. ▪ Overheidsopdrachten (<i>juni 2003</i>) ▪ Actieplan voor een verhoging van de investeringen in O&O (<i>december 2003</i>) <p><i>Definitieve goedkeuring tegen maart 2004</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Een strategie inzake goed ondernemingsbestuur ▪ Richtlijn openbaar overnamebod
	Vervoer, Telecommunicatie en Energie	<p><i>Definitieve goedkeuring tegen juni 2003</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Gemeenschappelijk Europees luchtruim ▪ Openbare-dienstcontracten voor personenvervoer ▪ Toegang tot havendiensten ▪ Toekenning van luchthavenslots ▪ Energiepakket ▪ Vervoer via transeuropese netwerken; <p><i>Definitieve goedkeuring tegen december 2003</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Tweede spoorpakket ▪ Europese eenheid voor veiligheid en informatie betreffende netwerken ▪ Informatie openbare sector ▪ Prijsstelling van vervoersinfrastructuur (met inbegrip van een wijziging van het Eurovignet) (<i>midden 2004</i>)
	Economische en financiële zaken	<p><u>Overeenkomst voor de voorjaarsbijeenkomst van de Europese Raad</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Belastingpakket ▪ Energieheffing <p><u>Actieplan voor financiële diensten</u></p> <p><i>Definitieve goedkeuring tegen juni 2003</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Prospectusrichtlijn ▪ Pensioenrichtlijn en uitbreiding van het Lamfalussy-proces tot banken, verzekeringen en conglomeraten <p><i>Definitieve goedkeuring tegen maart 2004</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Richtlijn beleggingsdiensten ▪ Transparantierichtlijn
	Werkgelegenheid, sociaal beleid, gezondheid en consumentenbescherming	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Pakket farmaceutische regelgeving (<i>december 2003</i>)
	Onderwijs, cultuur en jeugd	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Programma's ERASMUS World en eLearning (<i>november 2003</i>)
Werkgelegenheid en sociale zaken	Werkgelegenheid, sociaal beleid, gezondheid en consumentenbescherming	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Werkgelegenheidsrichtsnoeren voor 2003 ▪ Uitzendkrachten (<i>december 2003</i>) ▪ Bijgewerkte verordening inzake coördinatie van sociale zekerheid (<i>december 2003</i>)

Prioriteit	Raad	Doelstelling
De druk op het milieu verlichten	Milieu Economische en financiële zaken	<i>Definitieve goedkeuring tegen maart 2004</i> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Pakket klimaatverandering ▪ Milieu-aansprakelijkheid ▪ Pakket kwaliteit van de lucht ▪ Energieheffing (<i>januari 2003</i>)
Economisch beleidskader	Economische en financiële zaken	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Globale richtsnoeren voor het economisch beleid 2003

Bijlage: Grafiek die toont hoe vaak de lidstaten voor de structurele indicatoren tot de drie best/slechtst presterende landen behoren

Bijgevoegde tabel toont de positie van de lidstaten met betrekking tot de tussen de Commissie en de Raad overeengekomen indicatoren.

De grafiek toont welke lidstaten voor een bepaalde indicator tot de drie best ("+") of slechtst ("-") presterende landen behoren.

De volledige reeks grafieken zijn als bijlage gevoegd bij werkdocument SEC(2003) 25 van 14.1.2003 dat het verslag voor de voorjaarsbijeenkomst van dit jaar vergezelt, en kunnen ook on-line worden geraadpleegd op www.europa.eu.int/comm/eurostat, waar de indicatoren maandelijks worden geactualiseerd en uitvoerige uitleg over de gebruikte methoden wordt verstrekt.

Deze reeks indicatoren bestrijkt de brede waaier aan gebieden waarop de strategie van Lissabon betrekking heeft, maar de indicatoren zijn van sterk uiteenlopende aard en betreffen verschillende referentiejaren, sommige daarvan nog voor de strategie van Lissabon. De lezer dient bij de beoordeling van de grafieken in de bijlage hiermee rekening te houden.

Tot slot zijn niet alle overeengekomen indicatoren geschikt om een volgorde van lidstaten op te stellen.

De tabel toont de plaats in kop- (+) of staartpositie (-) voor elk van de structurele indicatoren die tussen de Commissie en de Raad zijn overeengekomen

nd = Voor dit jaar zijn geen gegevens beschikbaar voor deze lidstaat

* = Indicator niet geschikt voor rangschikking, wegens het type ingezamelde gegevens of gebrek aan actuele gegevens

	B	DK	D	EL	E	F	I	IRL	L	NL	A	P	FIN	S	UK
Algemene economische achtergrond															
a1		+		-	-			+	+			-			
a2				+	+			+	-	-					
b1		+		-	-			+	+			-			
b2		+		-	-			+	+			-			
c1			-	-				+	+		-	+			
c2			-	nd	-	+		+	+	nd					-
c3			nd	nd	-		+		+	nd	-	+			-
d				+	-			-		-	+				+
e				+	+				-		+	nd		-	
f			-					-	+			-	+	+	
g				-				-	+	+					+
Werkgelegenheid															
I.1.1		+	nd	-	-			-	nd	+				+	
I.1.2		+	nd	-	-			-	nd				+	+	
I.1.3		-	+	nd				-	nd		+				+
I.1.4		-	+	nd				-	nd		-			+	+
I.1.5		-	+	nd				-	nd		-		+	+	
I.1.6		-	+	nd				-	+	nd	-			+	
I.2.1		-						+	-			+			+
I.2.2		-		-				+		-		+		+	
I.2.3		-	+					+	-						+
I.3		+						+	-	nd	-	+			-
I.4		-		-				+	+					-	+
I.5.1		+		-								-	+		+
I.5.2				-								-	+	+	+
I.5.3				-						+		-	+		+
I.6.1.1		+		+	-			+						-	-
I.6.1.2				+	-	-		+		nd			+		-
I.6.1.3		+	+		-			+		nd				-	-
I.6.2			+					+	+	-	-	-			
I.7.1				-	-				+	+	+		-		
I.7.2				-	-			-	+	+	+				
I.7.3			-		-				+	+	+		-		

	B	DK	D	EL	E	F	I	IRL	L	NL	A	P	FIN	S	UK
Innovatie en onderzoek															
II.1	Middelen (overheidsuitgaven voor onderwijs) (2000)	nd	+	nd	-			-	nd		nd		+	+	-
II.2.1	Totale uitgaven voor O&O - BUOO (1999)			+	-	-						-	+	+	
II.2.2	Totale uitgaven voor O&O - industrie (1999)	+			-		nd	nd	nd		-	-	+	+	
II.2.3	Totale uitgaven voor O&O - overheid (1999)	-			+	+	nd	-	nd			+		-	
II.2.4	Totale uitgaven voor O&O - buitenland (1999)			-	+		nd	nd	nd		+		-	-	+
II.3.1	Toegang tot internet - huishoudens(2002)		+		-	-				+		-		+	
II.3.2	Toegang tot internet - bedrijven (2002)	nd	+		-		nd	-		nd		nd	+	+	-
II.4.1	Afgestudeerden in wetenschappen en technologie - totaal (2000)				nd		nd	nd	+	-	-		-	+	+
II.4.2	Afgestudeerden in wetenschappen en technologie - vrouwen (2000)			-	nd		nd	nd	+	nd	-	-		+	+
II.4.3	Afgestudeerden in wetenschappen en technologie - mannen (2000)				nd		nd	nd	+	nd	-	-		+	+
II.5.1	Octrooien - EOB (2001)			+	-	-						-	+	+	
II.5.2	Octrooien - USPTO (2001)			+	-	-						-	+	+	
II.6.1	Durfskapitaal - vroeg stadium (2001)		+			-			nd		-	-	+	+	
II.6.2	Durfskapitaal - uitbreiding/vervanging (2001)				-	+			nd	+	-	-		+	
II.7.1	ICT-uitgaven - IT-uitgaven (2001)				-	-			+			-		+	+
II.7.2	ICT-uitgaven - uitgaven voor telecommunicatie (2001)		-		+					+	-	+	-		
Economische hervorming															
III.1.1	Relatief prijspeil	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
III.1.2	Prijsconvergentie tussen EU-lidstaten	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
III.2a.1	Prijs van telecommunicatie - plaatselijk gesprek (2002)	-				+		+			-		+		-
III.2a.2	Prijs van telecommunicatie - nationaal gesprek (2002)		+	-				-	+					+	-
III.2a.3	Prijs van telecommunicatie - gesprek met de VS (2002)			+						+	-		-	+	-
III.2b.1	Electriciteitsprijzen - industriële gebruikers (2002)	-				+		-	-	nd			+	+	
III.2b.2	Electriciteitsprijzen - huishoudens (2002)			-	+			-				-	+	+	
III.2c1	Gasprijzen - industriële gebruikers (2002)		+	-	nd	+		+		nd		-	-		
III.2c2	Gasprijzen - huishoudens (2002)				nd	-		-	+	+		-	nd		+
III.3.1	Marktaandeel van de grootste elektriciteitsproducent (2000)	-			-			-	nd	nd	+		+		+
III.3.2.1	Marktaandeel van de traditionele aanbieder voor vaste telecommunicatie - plaatselijke gesprekken (inclusief internetverbindingen)* (2000)		+	+	-			nd	-			-			+
III.3.2.2	Marktaandeel van de traditionele aanbieder voor vaste telecommunicatie - niet-plaatselijke gesprekken (2000)			+	-			nd	-			-		+	+
III.3.2.3	Marktaandeel van de traditionele aanbieder voor vaste telecommunicatie - internationale gesprekken (2000)		nd		-			nd	-			-	+	+	+
III.3.3	Marktaandeel van de traditionele aanbieder voor mobiele telecommunicatie (2002)		+	+		-			-				-		+
III.4	Overheidsopdrachten (2001)			-	+			-	-					+	+
III.5.1	Sectorale en ad hoc-staatssteun (2000)	-			+				-				-	+	+
III.6.1	Marktintegratie - convergentie van het rentevoetniveau - hypotheek	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*

	B	DK	D	EL	E	F	I	IRL	L	NL	A	P	FIN	S	UK
III.6.2	Marktintegratie - convergentie van het rentevoetniveau - kortlopende leningen aan bedrijven	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
III.6.3	Marktintegratie - convergentie van het rentevoetniveau - leningen op middellange en lange termijn aan bedrijven	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
III.6.4	Marktintegratie – handelsintegratie - goederen (2001)	+			-			-	+	+					-
III.6.5	Marktintegratie – handelsintegratie - diensten (2001)	+				-		-	+	+				-	
III.6.6	Marktintegratie – handelsintegratie - DBI (2001)	+			-			-		+	+	-			
III.7	Investeringen door ondernemingen (2001)				+	-					+	+		-	-
Sociale samenhang															
IV.1	Ongelijkheid bij de inkomensverdeling (1999)		+		-	-							-	+	+
IV.2.1	Armoederatio voor sociale transfers – totaal (1999)			+			+		-	+					-
IV.2.3	Armoederatio voor sociale transfers – vrouwen* (1999)			+				+	-	+					-
IV.2.5	Armoederatio voor sociale transfers – mannen* (1999)			+				+	-				-	+	-
IV.2.2	Armoederatio na sociale transfers – totaal (1999)		+	+	-								-		+
IV.2.4	Armoederatio na sociale transfers – vrouwen* (1999)			+	-					+			-		+
IV.2.6	Armoederatio na sociale transfers – mannen* (1999)			+	-								-	+	+
IV.3.1	Armoedepersistentie - totaal (1999)		+		-				-	+			-	+	nd
IV.3.2	Armoedepersistentie - vrouwen (1999)		+		-				-	+			-	+	nd
IV.3.3	Armoedepersistentie - mannen (1999)		+	+	-				-				-	+	nd
IV.4.1	Spreiding van regionale werkgelegenheidscijfers – totaal (2001)	-	nd			-		-	nd	nd	+	+	+		
IV.4.2	Spreiding van regionale werkgelegenheidscijfers – vrouwen (2001)	-	nd			-		-	nd	nd	+	+			+
IV.4.3	Spreiding van regionale werkgelegenheidscijfers – mannen (2001)		nd	-		-		-	nd	nd	+	+	+		
IV.5.1	Vroegtijdige schoolverlaters - totaal (2002)					-			-		+	-	+	+	nd
IV.5.2	Vroegtijdige schoolverlaters - vrouwen (2002)	+				-			-			-	+	+	nd
IV.5.3	Vroegtijdige schoolverlaters - mannen (2002)			+		-			-		+	-		+	nd
IV.6.1	Langdurige werkloosheid - totaal (2001)		+	nd		-			-	nd	+	+			
IV.6.2	Langdurige werkloosheid - vrouwen (2001)			nd	-	-			-	nd		+			+
IV.6.3	Langdurige werkloosheid - mannen (2001)	-	+	nd	-				-	nd	nd	+	+		
IV.7.1	Werkloze gezinnen – leeftijd 0-65 jaar- totaal (2002)	-	nd	-		+			+			+	nd	nd	-
IV.7.2	Werkloze gezinnen – leeftijd 0-60 jaar- totaal (2002)	-	nd			+	-		+			+	nd	nd	-
Milieu															
V.1	Uitstoot van broeikasgassen (2000)				-	-			+		-		+	+	
V.2	Energie-intensiteit van de economie (2000)		+	+	-						+	-	-		
V.3.1	Volume van vrachtvervoer in verhouding tot het BBP (2000)	+			+				-	-		-		+	
V.3.2	Volume van passagiersvervoer in verhouding tot het BBP (2000)				-	-			+	+		-	+		
V.3.3	Modale verdeling van het vrachtvervoer - percentage wegvervoer (2000)				-	-			-		+	+			+
V.3.4	Modale verdeling van het passagiersvervoer - percentage auto's (2000)					+	-		+		-	+			-

	B	DK	D	EL	E	F	I	IRL	L	NL	A	P	FIN	S	UK
V.4.1	Kwaliteit van de lucht in de steden – blootstelling van de bevolking aan luchtvervuiling door ozon* (2000)		nd		nd	-		-	nd	nd	+	-	+	+	
V.4.2	Kwaliteit van de lucht in de steden – blootstelling van de bevolking aan luchtvervuiling door fijne deeltjes (PM10) (2000)	+	nd		nd	-	nd	-	nd	nd			-	+	+
V.5.1	Hoeveelheid opgehaald stedelijk afval (2000)	+	-	nd	nd				-	-		nd	+	+	nd
V.5.2	Hoeveelheid gestort stedelijk afval (2000)	+	+	nd	nd	-		nd	-	nd	+		-		nd
V.5.3	Hoeveelheid verbrand stedelijk afval (2000)	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
V.6	Aandeel hernieuwbare energie (2000)	-								-		+	+		+
V.7.1	Bescherming van natuurlijke hulpbronnen - visbestanden in Europese wateren	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
V.7.2	Bescherming van natuurlijke hulpbronnen - speciale beschermde gebieden voor biodiversiteit (2000)	-		-	+	+	-						+		
V.7.3	Bescherming van natuurlijke hulpbronnen - sites die van belang zijn voor biodiversiteit in de Gemeenschap (2000)		+				-		-		+	+			-